

Debreceni Egyetem
Gyermekeknevelési és Gyógypedagógiai Kar

HELYI KÖZÖSSÉGEK ÉS A KORAI
GYERMEKFEJLESZTÉS: A "BIZTOS KEZDET"
GYEREKHÁZAK TÁRSADALMI HATÁSA HÁROM
TELEPÜLÉSEN

Konzulens:

dr. Szerepi Sándor
egyetemi docens

Szerző:

Hásásné Molnár Katalin
csecsemő és kisgyermeknevelő szak

Hajdúböszörmény

2026

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
1. Elméleti keretek.....	3
1.1. A korai gyermekfejlesztés jelentősége	3
1.2. A hátrányos helyzet és társadalmi kirekesztés fogalma.....	4
1.3. A Biztos Kezdet program kialakulása és célrendszere	5
1.4. A gyerekházak működésének bemutatása	9
1.4.1. Alapelvek.....	9
1.4.2. Célcsoportok	10
1.4.3. Kapcsolatfelvétel, családok bevonása	10
1.4.4. Tárgyi és személyi feltételek	11
1.4.5. Alapszolgáltatások.....	12
1.4.6. Gyerekházak napjainkban.....	12
1.5. Nemzetközi és hazai kutatási eredmények	13
1.6. A helyi közösségek szerepe a társadalmi integrációban	13
1.7. Hatásvizsgálat	14
2. A kutatás módszertana.....	16
2.1. A kutatás célja és kérdései	16
2.2. Hipotézisek	17
2.3. A kutatás módszerei (kérdőív, interjú).....	18
2.3.1. Kérdőív	18
2.3.2. Interjú	20
2.4. A megkérdezés nehézségei	20
2.5. Alapsokaság, minta, mintavétel	22
2.6. A mérőeszközök bemutatása	23
2.7. Etikai szempontok.....	23
3. Esettanulmányok: Három település tapasztalatai	24

3.1.	Zsáka – a megszűnt gyerekház és annak következményei	24
3.2.	Komádi – működő gyerekház tapasztalatai	25
3.3.	Biharkeresztes – Nefelejcs Biztos Kezdet Gyerekház	25
3.4.	Esetleírások	27
3.4.1.	Zsáka.....	27
3.4.2.	Komádi	28
3.4.3.	Biharkeresztes.....	28
3.4.4.	Bölcsődék, óvodák visszajelzése a gyerekházakról	29
3.5.	Kvalitatív és kvantitatív adatok elemzése.....	29
3.5.1.	Interjúk	29
3.5.2.	Kérdőívek	44
4.	Következtetések és javaslatok	51
4.1.	A kutatási kérdések és hipotézisek értékelése	51
4.2.	A Biztos Kezdet Gyerekházak társadalmi szerepe	53
4.3.	Javaslatok a program jövőjére nézve	53
	Összegzés.....	55
	Irodalomjegyzék	57
	Mellékletek	60

Bevezetés

A gyermekkor első évei alapvetően meghatározzák a gyermekek későbbi iskolai és társadalmi életútját. A nemzetközi és hazai kutatások egyaránt azt mutatják, hogy a korai fejlesztés, a stabil családi háttér és az elérhető szociális szolgáltatások nagyban befolyásolják a későbbi sikerességet. A hátrányos helyzetű családok különösen kiszolgáltatottak, mivel esetükben gyakori az iskolázatlanság, a munkanélküliség vagy az alacsony jövedelem, amelyek gátolhatják a gyermekek optimális fejlődését.

A korai gyermekfejlesztés kulcsfontosságú a hosszú távú egészség, oktatás és társadalmi részvétel szempontjából. A helyi közösségek erőforrásai meghatározzák, hogy a gyerekek mennyi érdemi támogatást kapnak a korai években. Az elmaradott térségekben, szegregátumokban, halmozottan hátrányos helyzetű családi háttérben a gyermek normál fejlődése nem biztosított. A széttagoltság, a szakemberhiány és egyéb más okok miatt a segítség nem jut el mindenhová. A társadalmi esélyteremtés lehetőségei így erősen korlátozottak.

Személyes és szakmai tapasztalat is megerősítette bennem azt a felismerést, hogy a korai prevenció és a szülőkkel való együttműködés kulcsszerepet játszik a társadalmi integrációban. A pedagógiai pályán eltöltött gyakorlatom során azt tapasztaltam, hogy ahol működik valamilyen közösségi gyermekfejlesztő program, ott a gyerekek iskolai teljesítménye, a szülők aktivitása és együttműködési hajlandósága is látványosan magasabb.

A Biztos Kezdet Gyerekház program célja pontosan ebben a korai szakaszban nyújt támogatást, mivel olyan közösségi teret biztosít, ahol a szülők és gyermekeik együtt vehetnek részt fejlesztő foglalkozásokon, miközben szakemberektől kapnak segítséget a nevelésben, életvezetésben és ügyintézésben. A program nemcsak a gyermekek fejlesztését célozza, hanem a szülők társadalmi visszaintegrálását is elősegítheti.

Magyarországon a gyermekvédelmi rendszer számos kihívással küzd, különösen a leszakadó térségekben. Bár elérhetők különféle szolgáltatások – mint például családsegítés, gyermekjóléti központok –, ezek gyakran túlterheltek és nem tudnak hatékonyan reagálni a mélyszegénység aktuális problémáira (Lannert & Gyenge, 2017). A Biztos Kezdet Gyerekházak ezzel szemben alacsonyküszöbű, bizalmi alapon működő intézmények, amelyek könnyebben elérik azokat is, akik más szolgáltatásokat elutasítanak, vagy nem vesznek igénybe.

A dolgozat kiindulópontja Zsáka település példája, ahol az öt éven keresztül működő gyerekházat bezárták annak ellenére, hogy a helyi közösség részéről igény mutatkozott a további működésre. A program megszűnése érezhető hiányt hagyott maga után, különösen a hátrányos helyzetű családok körében, akik elveszítették azt a segítő, támogató közeget, amely egyébként javította volna a gyermekeik esélyeit.

A szakdolgozat célja, hogy bemutassa a Biztos Kezdet Gyerekházak társadalmi és közösségi hatását három település példáján keresztül. A választott települések között van olyan, ahol jelenleg is működik a program, és olyan is, ahol már nem. Az intézmények összehasonlító vizsgálata lehetőséget ad arra, hogy megértsük, hogyan működik a gyerekház a helyi környezetben, hogyan kapcsolódik a közösség erőforrásaihoz és milyen módon támogatja a korai fejlesztést, a szülői kompetenciákat és a társadalmi befogadást.

A kutatás kvalitatív és kvantitatív módszerekre támaszkodik; kérdőíveket, interjúkat, dokumentumelemzést és szakirodalmi feldolgozást egyaránt alkalmaz. A cél nem csupán a tapasztalatok bemutatása, hanem azok értelmezése és gyakorlati javaslatok megfogalmazása is arra vonatkozóan, hogyan lehetne fenntarthatóbbá és hatékonyabbá tenni a hasonló programokat.

A dolgozat négy fő egységből áll. A dolgozat első részében bemutatásra kerül a Biztos Kezdet Gyerekházak működésének célja és társadalmi jelentősége, különös tekintettel a hátrányos helyzetű gyermekek és családok integrációjára. A második nagyobb egység a vonatkozó szakirodalom áttekintése a teljesség igénye nélkül. Ennek az áttekintésnek része a témához szorosan hozzákapcsolódó fogalmak meghatározása, ennek mentén a korai intervenció fontosságának, valamint a hátrányos helyzet és a társadalmi kirekesztés fogalmának részletes ismertetésére. A vizsgálati rész a helyi kontextusok eltéréseinek feltárása, a szolgáltatások hatékonyságának és fenntarthatóságának vizsgálata, illetve a bezárás lehetséges következményeinek elemzése a közösségekre. A szakdolgozatot végén összegzem a kutatás során feltárt sikeres és kevésbé sikeres elemeket, hangsúlyozva az együttműködés és fenntarthatóság szempontjait.

1. Elméleti keretek

1.1. A korai gyermekfejlesztés jelentősége

A korai gyermekfejlesztés a modern gyógypedagógia kulcseleme. A probléma felismerésével kezdődik a folyamat, amely a gyermek specifikus fejlesztésében mutatkozik meg. Számos olyan tényező adódik, amely kockázatot jelenthet a magzat fejlődése szempontjából. Fontos szerep jut a szülőknek, hiszen az ő elfogadó, együttműködő hatékonyságuk elengedhetetlen, az együttműködés e nélkül kevésbé lehet hatásos. Szakdolgozatom szempontjából az anyai veszélyeztető tényezők, a koraszülöttség és / vagy a szülési komplikációk kevésbé relevánsak. A környezeti, nevelési tényezők elsődlegesek a téma szempontjából.

Kiemelten nagy jelentőséggel bír, hogy a szülők megfelelő háttérrel biztosítanak a gyermek testi, lelki és szellemi fejlődéséhez, vagyis megfelelő mennyiségű és minőségű ingert biztosítanak a gyermek számára, aki ezekre az ingerekre reagálva tanulja a körülötte lévő világot. Abban az esetben, ha a család hátrányos helyzetben van, ingerszegény környezetben él, ahol sem a helyiségek, sem az eszközök, sem a játékok nem biztosítottak, a kisgyermek mozgásfejlődése, tapasztalatszerzése korlátozott / akadályozott lesz. Minél kevesebb tárggyal kerül kapcsolatba látás, hallás, tapintás, ízlelés, szaglás útján, minél kevesebb információt szerez játék és egyéb tevékenység végzése közben, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy kognitív és / vagy beszédfejlődése sérül.

Ha az alapok hiányoznak, egyértelműen a későbbiekben várható a tanulási nehézségek megjelenése is. Ebben az esetben már a probléma felismerése is nehézségekbe ütközik. Az érzelmi és fizikai elhanyagolás következménye a kötődési-, figyelmi-, tanulási-, magatartásbeli, viselkedési problémák megnyilvánulása. A gyermek szorongó lesz, nem tudja kezelni a kudarcait, vagy agresszív és a saját frusztrációját magán, vagy a társain vezeti le (Bodnárné, 2021) (Bösenbacher & Szőke, 2019).

A korai fejlesztés létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen, hiszen a korai gyermekkor folyamatai, a gyermeket körülvevő környezet (tárgyi és személyi egyaránt), a megfelelő, gondoskodó emberi kapcsolatok, az egészséges testi – lelki – szellemi fejlődés feltételeinek biztosítása jelentős befolyással vannak a későbbi életminőségre (Judit K., 2020). Ha a gyermek

fejlődése korlátozott, valamilyen akadályba ütközik elengedhetetlen a probléma mielőbbi felismerése, a megfelelő szűrés, a diagnosztizálás. Ezt követően a személyre szabott terápia alkalmazása, ennek elmaradásának következménye lehet, hogy a gyermek lemarad és nehezen behozható, adott esetben behozhatatlan hátrányt szenved a társaihoz képest (Gyírkis, Kereki , Komlósi , & Rózsáné, 2019). Nem kizárólag a gyermek fejlődése szempontjából van jelentősége a fejlesztésnek, fontos szerepe van a család megerősítésében a társadalom jövője szempontjából (Kereki, 2022).

1.2. A hátrányos helyzet és társadalmi kirekesztés fogalma

A hátrányos helyzet fogalma jogi és szociális szempontból is komplex fogalomnak minősül, ugyanis több, egymással összefüggő tényező együttes hatását foglalja magában. Jogi értelemben hátrányos helyzetűnek minősül az a gyermek, illetve nagykorúvá vált fiatal, aki rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult és életkörülményeiben legalább egy olyan kedvezőtlen tényező azonosítható, amely hátráltathatja fejlődését és társadalmi esélyeit.

Ilyen tényező lehet elsősorban a szülők vagy a gyám alacsony iskolai végzettsége, amely korlátozhatja a gyermek tanulmányi előmenetelét és a tanuláshoz szükséges támogatás mértékét. Szintén meghatározó a szülők munkaerőpiaci helyzete, hiszen az alacsony foglalkoztatottság, a tartós munkanélküliség vagy az ellátásokra való rászorultság mind olyan körülmények, amelyek bizonytalanságot teremthetnek a család életében. Emellett a lakókörnyezet minősége is kulcsfontosságú tényező, hiszen a szegregátumnak minősített környezetben, illetve nem megfelelő lakáskörülmények között élő gyermekek esetében gyakran nem biztosítottak maradéktalanul az egészséges fejlődés feltételei.

Halmozottan hátrányos helyzetről abban az esetben beszélünk, ha a felsorolt körülmények közül legalább kettő egyidejűleg fennáll. Ebbe a kategóriába tartoznak továbbá a nevelésbe vett gyermekek, valamint azok az utógondozásban részesülő fiatal felnőttek is, akik még tanulói vagy hallgatói jogviszonyban állnak. Ez a csoport fokozott figyelmet igényel, mivel esetükben a hátrányok összeadódása még jelentősebb kockázatot jelent a társadalmi beilleszkedés szempontjából. (1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, 1997).

A társadalmi kirekesztettség fogalma nem határozható meg egyetlen, általánosan érvényes módon, mivel jelentése nagymértékben függ az adott társadalmi és gazdasági környezettől.

Pedagógiai megközelítésben hátrányos helyzetről akkor beszélhetünk, ha olyan tényezők együttese áll fenn, amelyek az adott tanuló iskolai előrehaladását a többséghez viszonyítva kedvezőtlenül befolyásolják, függetlenül attól, hogy ezek gazdasági, társadalmi vagy kulturális eredetűek (Hajdu, 2022). A jelenlegi értelmezések szerint a kedvezőtlen szociokulturális háttér leggyakoribb összetevői közé tartozik az alacsony jövedelmi helyzet, a családi háttér instabilitása, az eltartottak magas száma, a család szerkezete (például nagycsalád vagy a teljes család hiánya), valamint a kisebbségi vagy etnikai hovatartozás (Hajdu, 2022).

1.3. A Biztos Kezdet program kialakulása és célrendszere

A programnak konkrét, egzakt meghatározása nincs, alapelve azonban úgy ragadható meg, hogy az integrált és komplex fejlesztési folyamat – a család és a tágabb környezet aktív bevonásával – hozzájárul a társadalmi kirekesztődés megelőzéséhez, különösen akkor, ha már a kora gyermekkori szakaszban (0–3 éves életkorban) elérhetővé válik a gyermek számára. Az esélyteremtés, a korai és célzott képességfejlesztés, a prevenció, a probléma felismerés, a hátrányok mérséklésének lehetősége, a lemaradás, kirekesztődés elkerülése kulcseleme ennek az integrációnak. A jelentős mértékű szegénység és a pszicho-szociális depriváció tovább erősíti a lemaradást és a szegregációt, valamint olyan összetett, akár nehezen visszafordítható negatív folyamatokat indíthat el, amelyek hatása generációkon keresztül is fennmaradhat.

Magyarország elkötelezte magát amellyel, hogy a mélyszegénységben, súlyos anyagi és egyéb nélkülözésben élő családok helyzetét javítja és segíti felzárkózásukat, társadalmi integrációjukat. Továbbá célja, hogy számottevően csökkenjen a magas munkanélküliséggel jellemezhető háztartások száma. A „Biztos Kezdet” program elsődleges célja az volt, hogy olyan lehetőségeket teremtsen, amelyek elősegítik az iskoláztatás hatékonyságát és eredményességét, valamint támogatják a társadalmi peremen élő családok munkaerőpiaci beilleszkedését. A szakdolgozatban szereplő települések az ország keleti régiójában helyezkednek el, ahol a legmagasabb a 0-3 év közötti gyermekek száma, ugyanakkor itt a legmagasabb a korai iskolaelhagyók száma is (Adamovits, és mtsai., 2018).

A minőségi óvodai intézményrendszer megléte elengedhetetlen a tekintetben, hogy a hátrányos helyzetben élő gyermekek iskoláztatása is eredményes legyen. Ez ugyanis alapvetően szükséges, de nem elégséges feltétele a sikeresebb életpályának és önmagában véve a kedvező

munkaerő-piaci integrációnak. A gyerekházak biztosítják azt a stabil, biztonságos kezdetet, amely a későbbi eredményesség alapja lehet.

Az itt végzett tevékenységek célja, hogy megkönnyítsék a családok, elsősorban a gyermekek számára az óvodába való belépést, valamint a megfelelő alkalmazkodást az intézményes szocializáció feltételrendszeréhez. A napközbeni ellátáshoz való hozzáférés (0–3 éves kor között) azonban sok esetben jelentősen korlátozott a halmozottan hátrányos helyzetű családok számára. Nem minden településen működik bölcsőde vagy azzal egyenértékű ellátás, és ahol van, ott sem minden érintett gyermek számára biztosítja a szolgáltatásokat. Ennek következtében azok a családok, amelyek nem férnek hozzá a nappali ellátáshoz, vagy valamilyen okból nem veszik igénybe azt, komoly hátránnyal indulnak.

A legfontosabb feladata a gyerekháznak a szegénység, a társadalmi kirekesztettség enyhítése, megakadályozása a hátrányos helyzetű családok / gyermekek esetében. Előtérbe kell kerülnön a gyermeki jogok érvényesítésének lehetősége. Minden gyermeknek alapvetően joga van a boldog gyermekkorhoz, illetve a kora gyermekkorhoz kötődik a teljes életút megalapozása. Ennek sikertelensége / nem megfelelése szükségszerűen hozza magával a későbbi évek (iskolai előmenetel, pályaválasztási lehetőségek, munkaerő-piaci helyzet, társadalmi-gazdasági integráció stb.) sikertelenségét (Adamovits , és mtsai., 2018).

A magyar Biztos Kezdet program mintáját az angliai Sure Start adta, amely 1999-ben indult, célja pedig a gyermekszegénység csökkentése és a korai készségfejlesztés volt. Az Egyesült Királyságban az állam szerepe a koragyermekkori ellátásban minimális, ezért a program elsősorban a szolgáltatások hiányát igyekezett pótolni. A Sure Start program célja a hátrányos helyzetű gyermekek támogatása volt, különösen a nyelvi, kommunikációs és mozgásfejlesztés területén nyújtott extra szolgáltatások révén. Különös figyelmet fordítottak a migráns közösségekre, mint kiemelten hátrányos helyzetű csoportra.

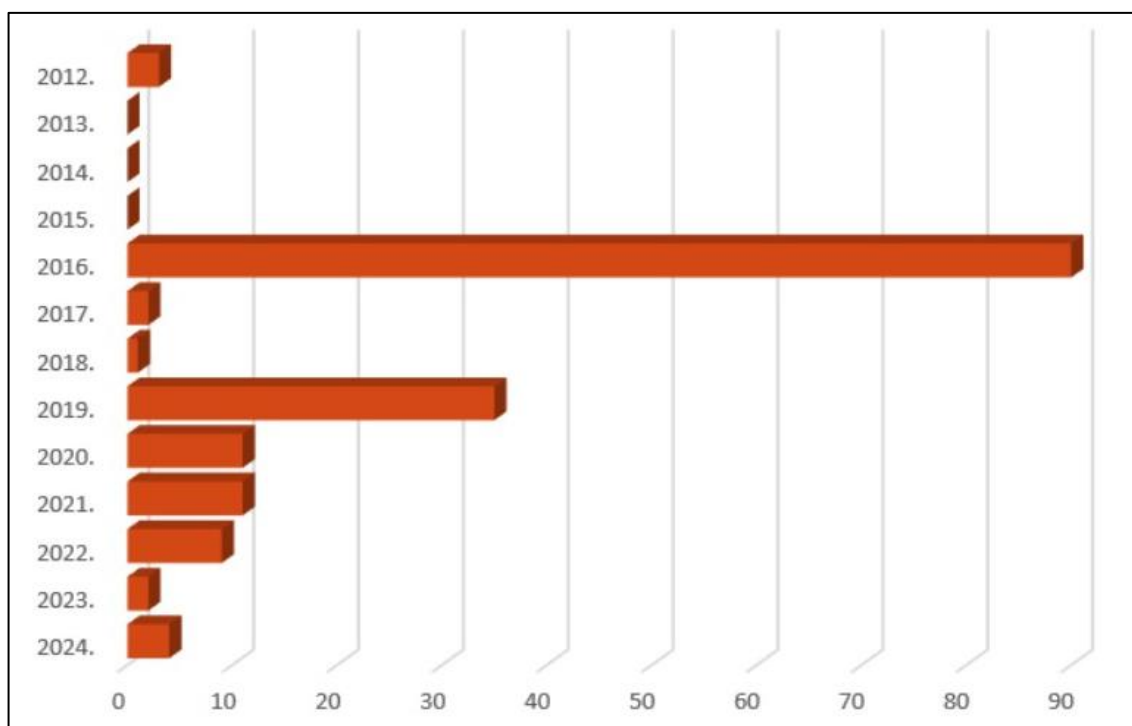
Magyarországon a program eltérő társadalmi környezetben indult, és célja elsősorban az volt, hogy mérsékelje a szolgáltatások elérhetősége és minősége közötti egyenlőtlenségeket. Magyarországon a programot 2003-ban mutatták be egy eseményen, amelyet a Brit Nagykövetség és az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium közösen szervezett. Ezt követően hazai szakemberekből álló munkacsoport alakult, amely a Sure Start program mintájára kidolgozta a hazai modell alapjait. (Adamovits , és mtsai., 2018). A Biztos Kezdet program pilot verzióit 2003-ban indították különböző településeken, elsősorban halmozottan hátrányos helyzetű térségekben, mint Budapest VIII. kerületében, a nagyvárosi lakótelepen;

Csurgón és Órtilison, hátrányos helyzetű kisvárosokban; Katymáron, egy soknemzetiségű zsáktelepülésen, valamint Győr-Ménfőcsanakban, egy fiatalok által lakott lakótelepen.

A program kiterjesztésére 2006-ban került sor. Tizenhárom vármegyében indultak el az úgynevezett „Biztos Kezdet Klubok”. Egy már meglévő szervezet (GyerekJóléti Szolgálat, családsegítő és közösségi ház) égisze alatt kezdte meg az 51 klub a működését. (Koscsóné, 2015). A Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program kutatócsoportjának munkatársai aktívan közreműködtek a „Legyen jobb a gyerekeknek” című nemzeti stratégia kidolgozásában, amelyet az Országgyűlés 2007 májusában hivatalosan is elfogadott. (Adamovits, és mtsai., 2018) 2009-ben jellemzően uniós forrásból (TÁMOP 5.2.2. és a TÁMOP 5.1.1. konstrukció) (Bass, és mtsai., 2012) jöttek létre a Biztos Kezdet Gyerekházak, amelyek finanszírozása már hazai keretek között zajlott. Kidolgozták az alapelveket, amelyek alapjaiban határozták meg a lényegi elemeket és specifikumokat. 2011-ben hirdették meg a TÁMOP 5.2.3 pályázatot „Integrált helyi programok a gyermekszegénység csökkentésére” címmel. A program célja az volt, hogy a „Legyen jobb a gyerekeknek!” nemzeti stratégia célkitűzéseit gyakorlati szinten támogassa, és forrásokat biztosítson a gyermekszegénység elleni komplex kistérségi programok számára. A pályázat előírta a Biztos Kezdet Gyerekházak létrehozását, ennek eredményeként a házak száma 2015 végére 115-re emelkedett. Ugyanakkor néhány gyerekház nem működött hosszú távon és idővel bezárt. Az elmúlt évtized során a gyerekházak nemcsak számukban növekedtek, hanem szolgáltatásaik terén is fejlődtek, például a kínált programok minőségibbé váltak, működésük hatékonyabbá és specialitásaik tekintetében sokszínűbbé váltak. (Adamovits, és mtsai., 2018).

2013 óta a gyerekházak működését a Gyermekvédelmi törvény szabályozza, és a szolgáltatások 2013. augusztus 31-től rendeletben rögzítettek. A legtöbb gyerekház 2016-ban került hivatalosan nyilvántartásba, míg 2013-2015 között a kezdeti nehézségek miatt visszaesés volt tapasztalható. (1. ábra)

A Biztos Kezdet Gyerekházak 2013. január 1-jétől a Gyermekvédelmi törvény (1997. évi XXXI. tv.) módosításával törvényi keretet kapott, így a gyermekjóléti alapellátások részeként a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek esélynövelő szolgáltatásait nyújtja. A működés részletes szabályait több rendelet határozza meg, köztük a 40/2018. (XII. 4.) EMMI, a 15/1998. (VI. 30.) FM, a 15/2013. (II. 26.) EMMI és a nyilvántartást előíró 415/2015. (XII. 23.) Korm. rendelet. A Gyerekházak foglalkoztatottjaira az 1992. évi XXXIII. törvény végrehajtó rendelete vonatkozik.

1. ábra: A gyerekházak működési nyilvántartásba vétele szerinti megoszlása

(Forrás: (Biztos Kezdet Gyerekház, 2025))

A Biztos Kezdet Gyerekház program fő célja, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, jelentős szociokulturális hátrányokkal küzdő gyermekek egészséges fejlődését támogassa, kompenzálja esetleges lemaradásaikat, és erősítse a szülők olyan készségeit, amelyek a gyermek fejlődését elősegítik, így komplex szolgáltatást nyújtva számukra. (SzocOkos, 2024).

Hazai viszonylatban a gyerekházak kistépeléseken, gyakran szegregátumok közelében működnek, olyan települések közelében, ahol a gyermekszegénység és a roma lakosság aránya lényegesen magasabb, illetve ahol ritkábban elérhetők az alternatív ellátási formák. A települések jellemzője a magas munkanélküliség, az alacsony iskolázottság, a rossz közlekedési- és egyéb infrastruktúra, illetve a kisszámú gyermekellátó intézmény. A gyerekházak létjogosultságát elsősorban az adja, hogy ezeken a területeken gyakran hiányos a társ szolgáltatások rendszere is (bölcsőde, családsegítő, fejlesztő szakemberek stb.) (Balás , Baranyai , Herczeg , & Jakab, 2016).

A Biztos Kezdet program hosszú távú stratégiai célja az egyenlő esélyek biztosítása gyermek- és családbarát környezetben, a szülők aktív bevonásával. A célok közé tartozik a gyermekek teljes körű egészséges fejlődésének és képességfejlesztésének biztosítása, a

szülőkkel való együttműködés erősítése, a helyi közösségekbe való beágyazódás és a szakemberek támogatása, valamint a 0–3 évesekkel foglalkozó intézmények és szakemberek közötti koordináció a korai felismerés és megelőzés érdekében. (Belügyminisztérium, A Biztos Kezdet Gyerekház működésének módszertani ismérvei, 2020).

1.4. A gyerekházak működésének bemutatása

A program célcsoportja a 0-3 év közötti gyermek, továbbá annak családja. Emellett kiemelten fontos a még meg nem született gyermek fejlődésének figyelemmel kísérése is, így a várandós kismamák segítése is kiemelten fontos szempont. A program figyelembe veszi az ország egyes területeinek egyenlőtlenségeit is, így a hátrányos-, halmozottan hátrányos települések, járások, települési szegregátumok családjainak segítése az elsődleges cél. A szociális problémák halmozódása, az erőforrások szűkössége, hiányossága, hiánya, nem hozzáférhető volta biztosítja adott régióban a program létjogosultságát. „A Gyerekház szolgáltatás esetében a szolgáltatásban részesülő gyermekek legalább 50%-ának rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermeknek vagy a településre vonatkozó integrált településfejlesztési stratégiában szegregátumnak minősített környezetben élőknek kell lennie” (Belügyminisztérium, A Biztos Kezdet Gyerekház szolgáltatás működtetésére, 2023).

1.4.1. Alapelvek

A működéssel kapcsolatos alapelvek négy fő téma mentén csoportosíthatók:

- minden gyermek egyedi;
- a pozitív kapcsolatok kialakítása az elsődleges;
- kiemelten fontos a támogató környezet;
- a legfontosabb cél a fejlődés és a tanulás.

Ezen alapelvek összehangolt érvényesülése elengedhetetlen és szükségszerű a gyermeki fejlődés biztosításához úgy, hogy a gyermek egyéni igényeit és érdeklődését a lehető legmagasabb szinten figyelembe vegyék a számos kihívás mellett. A központi elem, hogy minden gyermek egyedi, a másiktól eltérő, fejlődési szükséglete egyéni. A személyre szabott tanulási- és tapasztalási lehetőségek hosszú távon biztos alapokat képesek teremteni. Az emberi méltóság alapvető, ez sem egészségnek, sem kornak, nemnek, származásnak, vallásnak nem függvénye. Az emberi sokféleség és különbözőség elfogadása a követendő felnőtt viselkedési

minta. A pozitív hozzáállást kell a gyermekekben kialakítani. A sokszínűség, a különböző családi értékek befogadása a legfontosabb feladat. Mindenki autonóm személyiség, hátrányos megkülönböztetés nélkül kell élnie.

A gyerekház működésének alapelve, hogy felismerje a kisebbségi etnikai háttérből érkező gyermekek igényeit és szükségleteit, miközben elkerüli a nemekhez kötődő sztereotípiákat, előítéleteket és mindenféle diszkriminációt. A program minden gyermek számára egyéni foglalkozási tervet biztosít, az erősségekre építve, a tanulási nehézségek kialakulásának jeleit figyelve és olyan kihívást jelentő tapasztalati lehetőségeket kínálva, amelyek elősegítik a fejlődést. (Balázs, 2010).

1.4.2. Célcsoportok

A gyerekházak működését közvetlen és közvetett célcsoportokra lehet bontani. A közvetlen célcsoportot a 0–3 éves kor közötti, hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, az őket nevelő családok, valamint az életkori sajátosságaikhoz képest fejlődési elmaradást mutató vagy annak kockázatával élő gyermekek és szüleik alkotják, elsősorban szegregált településrészekben vagy hátrányos helyzetű településeken. A közvetett célcsoportot a döntéshozók és szakemberek jelentik, akik a kockázatok felismerésében és kezelésében vesznek részt szoros szakmai együttműködés keretében. A program sikerének kulcsa a célcsoportok aktív bevonása minden folyamatba, valamint a belépő családok hosszú távú megtartása.

1.4.3. Kapcsolatfelvétel, családok bevonása

A kapcsolatfelvétel helyszínének megválasztása általában az adott helyzettől függ, megvalósulhat boltban, az utcán, vagy bármelyik intézményben (pl. védőnői szolgálatnál). A család otthonának felkeresése jóval körülményesebb, nagyfokú tapintatot igényel. A szülők az első találkozás alkalmával bizalmatlanok, ennek a látogatásnak azonban óriási jelentősége van a későbbi tervezésben. A család otthoni, jól megszokott környezetben való megfigyelése, szokásainak, viselkedésének megismerése elengedhetetlen a program sikeres működéséhez, ugyanis ezen információk alapján pontosan meghatározhatók az igények, a kérések, a gyermekről alkotott jövőkép. Előfordul természetesen az is, hogy a szülők képesek felmérni, hogy segítségre van szükségük és maguktól felkeresik a szolgáltatót.

A családok bevonásának folyamata az adott településrész feltérképezésével kezdődik. „Kulcsemberek-térkép” készül, ezeket a kulcs embereket kell megnyerni. Ezek a kulcsemberek

döntéshozók, szakemberek, civil szervezeti tagok. A velük való beszélgetések mélyítik el a programban folyó munkát. A bevonás folyamata az adatgyűjtést követően az eléréssel, a folyamatok működtetésével, annak ellenőrzésével, értékelésével, szükség esetén javításával folytatódik. A bizalom fokozatos kiépítése a legfontosabb. A családok elérését, a bevonást nem lehet sürgetni. A gyerekház munkatársainak, türelmesnek, megbízhatónak, megértőnek, természetesnek kell lenniük. Ha a szülők azt érzik, hogy figyelnek rájuk, az igényeikre és szükségleteikre, türelmesen végig hallgatják a szakembereket és akár kikérik a véleményüket, kialakul egyfajta bizalom. A bizalom kiépítéséhez biztonságos környezetet kell teremteni, a folyamatokba türelmes munkatársakat bevonni, lehetőséget biztosítani a kérdések feltevésére és megválaszolására, valamint játékot kínálni a gyermekeknek. Emellett a szülők kompetenciáit is erősíteni kell, és ezekre építve kell kialakítani a partnerségi kapcsolatot.

Fontos, hogy a családok részesei legyenek a folyamatoknak. Így a későbbiekben is igénybe fogják venni a gyerekház szolgáltatásait. A kirekesztett családok félelmeit meg kell szüntetni, tehát éreztetni kell velük, hogy számítanak, fontosak, meghallják őket. A félelem megszüntethető, ha kölcsönös a megértés.

1.4.4. Tárgyi és személyi feltételek

A tárgyi feltételek legfontosabb eleme a gyermekek számára a legfontosabb, ez a biztonságos környezet kialakítása. A gyermekeket körülvevő világ a személyiségfejlődésüknek fontos része, így olyan környezetet kell kialakítani, amely a lehető legmagasabb szinten és legnagyobb mértékben támogatja a testi-lelki fejlődésüket. A helyiségeknek, barátságosnak, színesnek és vidámnak kell lennie, ne legyen a ház barátságtalan, rideg. A falakat, polcokat díszítő saját rajzok, fotók otthonossá, bensőségessé teszi a teret, illetve erősítik a családokban a tudatot, hogy fontosak, számítanak, törődnek velük. Nagy, tágas, világos terek kellenek. Az önálló, elmélyült játék biztosítása a berendezési tárgyakkal, bútorokkal felosztott kisebb tereken lehetséges. A fejlődésben lévő csecsemők fejlődéséhez szükséges teret is biztosítani kell. Amennyiben a ház mérete kisebb, más megoldásokkal kell biztosítani a fejlődési lehetőségeket.

A játékok tárolására célszerű nyitott polcokat alkalmazni, korosztálynak és játéktípusnak megfelelően csoportosított játékokkal, biztosítva a szabad választás lehetőségét. A minden érzékszervet stimuláló környezet lehetővé teszi a hátrányok ledolgozását, az esetleges zavarok, hiányosságok megfigyelését, szűrését. A játszófelületeknek jól tisztíthatónak kell lennie, de

szükség van nyugodt, puha, kényelmes sarkokra is. A játékok mellett helyet kell kapnia a könyveknek is.

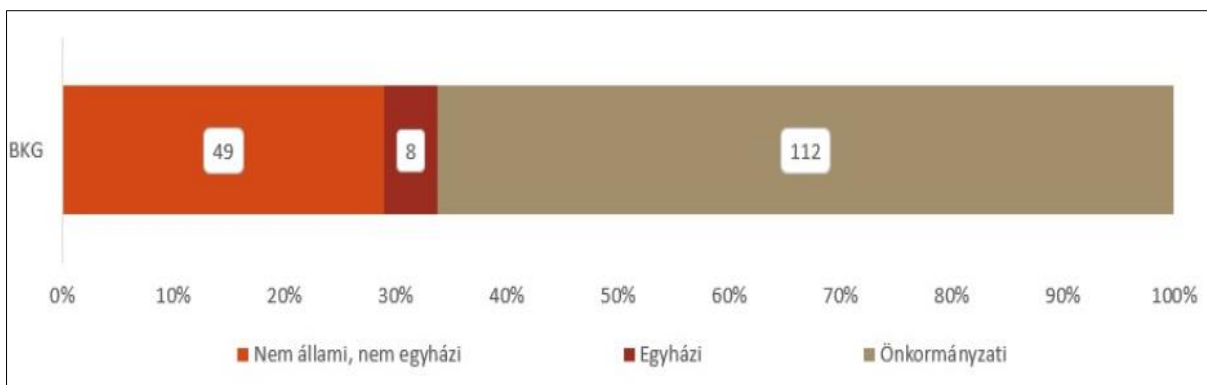
Optimális esetben a háznak van udvara, kertje is. A megfelelő kinti környezet tovább bővíti a szenzoros érzékelés fejlődését, lehetővé teszi a nagymozgásos tevékenységeket is. A változatos környezet sokféle tevékenység végzéséhez biztosít lehetőséget. (Adamovits , és mtsai., 2018)

1.4.5. Alapszolgáltatások

A gyerekházak alapszolgáltatásai négy területen segítik a helyi közösségek működését. (1. melléklet)

1.4.6. Gyerekházak napjainkban

A Szociális Ágazati Portál intézménykereső oldal adatai alapján 2024. augusztusában összesen 169 gyerekház volt nyilvántartásba véve. Ez a szám csökkenést mutat az előző évekhez képest annak ellenére, hogy a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság a vizsgált időszakban 32 új szolgáltató létrehozásáról döntött. A legtöbb szolgáltatás a 2016-os évben lépett be, de 2019-től is folyamatos volt a belépés. A fenntartót tekintve a többség önkormányzati (112), de vannak civil és egyházi fenntartói hatókörbe tartozó intézmények. (2. ábra) Összesen 49 civil gyerekház működik, ebből 15 a Magyar Máltai Szeretetszolgálathoz, 4 a Magyar Ökumenikus Segélyszervezethez tartozik.

2. ábra: Gyerekházak - fenntartó szerinti megoszlás
(Forrás: (Biztos Kezdet Gyerekház, 2025))

1.5. Nemzetközi és hazai kutatási eredmények

A korai fejlesztés gazdasági és társadalmi megtérülés számos kutatási eredmény alapján igazolható. Heckman gazdasági szempontból készült tanulmányában kimutatta, hogy a korai intervencióba fektetett források megtérülése 7–10-szeres lehet. (Heckman, 2006). A Perry Preschool Project és az Abecedarian Project hosszú távú vizsgálatai szerint a korai fejlesztésben részesült gyermekek jobb iskolai teljesítményt és magasabb foglalkoztatási arányt értek el. (Lawrence J. Schweinhart, 2005) (Frances, és mtsai., 2012) Az Early Head Start program vizsgálatai kimutatták, hogy a Biztos Kezdethez hasonló programok jelentős pozitív hatást képesek eredményezni a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatása kapcsán, tehát a programban részt vevő gyermekek kognitív és nyelvi fejlődése gyorsabbá vált, a szülők tudatosabban vesznek részt a gyermeknevelésben és csökkent a szegénység átörökítése (Love, 2005).

A hazai kutatási eredmények is egyértelműen abba az irányba mutatnak, hogy a program eredményeként javulnak a gyermekek iskolaérettséghez kapcsolódó készségeik, fejlettebbek a szociális készségei, valamint erősebbek a szülői kompetenciák (Lannert & Gyenge , 2017).

1.6. A helyi közösségek szerepe a társadalmi integrációban

A helyi közösségek kulcsszerepet játszanak a hátrányos helyzetű térségek társadalmi integrációjában. A Biztos Kezdet Gyerekházak támogatják a szülő-gyermek, a szülő-szakember és a szülők egymás közötti kapcsolatait, csökkentik az elszigeteltséget a hátrányos helyzetű csoportokban, és elősegítik a közösségi identitás kialakulását és megerősödését. (Lannert & Gyenge , 2017) A gyerekházak afféle hidat képeznek a családok, a helyi intézmények, a szakemberek, a közösségek között. Ennek óriási szerepe van azokban a térségekben, ahol a társ szolgáltatások hiányosak.

A helyi közösségek összetartó ereje nemcsak a gyermekek szempontjából, hanem a családok társadalmi reintegrálódása miatt is nélkülözhetetlen. A közösségi programok révén lehetőség nyílik arra, hogy a családok egymást támogassák, tapasztalatokat cseréljenek, valamint közös célokat fogalmazzanak meg. Így nagyobb eséllyel tudnak szembenézni a társadalmi kihívásokkal és sikeresebben támogatják a gyermekek fejlődését.

1.7. Hatásvizsgálat

A HÉTFA Kutatóintézet által a Biztos Kezdet program 2016-ban készített hatásvizsgálata arra a következtetésre jutott, hogy a gyerekek már néhány, a programban eltöltött év után mérhető, pozitív eredményeket produkálnak. Az óvodák és egyéb tárintézmények visszajelzései alapján a gyerekházakba járó gyermekek jobb szociális készségekkel rendelkeznek a programon kívül szocializálódó gyerekekhez képest, könnyebben alkalmazkodnak, jobban meg tudnak felelni a társadalmi elvárásoknak, nagyobb a szókincsük, fejlettebb a mozgásuk. Az esetleges elmaradások, fejletlenségek esetükben sokkal hamarabb felszínre kerülnek, hamarabb kapnak szakértő segítséget, így a hátrányt rövidebb idő alatt képesek redukálni. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a pozitív hatás kizárólag a rendszeres részvétel mellett mutatható ki.

A hatásvizsgálat összefoglalja a program szülőkre gyakorolt hatásait is. A szülők körében fejlődik a nevelési kompetencia, kialakul a napi rutin, javul az együttműködési készség, csökken az elszigeteltség, bővül a kapcsolati háló, nő a problémamegoldó készség. A hatásvizsgálat nem tér ki a program a családban nevelkedő idősebb gyermekekre gyakorolt hatására, nem bizonyított, hogy a pozitív hatások átszivárognak a már kialakult identitással rendelkező, idősebb gyerekekre is, de a kialakított napirend miatt esetükben is kevesebb lehet az iskolából való hiányzás.

Hosszútávon mérhető hatása a gyerekházaknak az iskolaelhagyók arányának a csökkenése, ezáltal növekszik a végzettség megszerzésének az esélye, javul a munkaerőpiaci helyzet, csökken a bűnözés, javul az egészségi állapot és az ezzel kapcsolatos tudatosság szintje. A program időbeli megtérülése 2,38 és 12,9 év között van. A magyar program a hatásvizsgálat adatai alapján 700.000 forintos bekerülésből 1,62-8,78 millió forint közötti társadalmi hasznot generálhat. A programra fordított keretösszeg hosszú távon átlagosan 1,5-3-szoros megtérülést hoz. A számadat azonban nem számol a szülők fejlődésével, a testvérekre gyakorolt hatásokkal, így ez csak szűk keresztmetszet.

A program hatékonysága növelhető a finanszírozás differenciálásával. A korai fejlesztés speciális tudást igényel, vagyis szükségszerű a képzések gyerekház alakulásával párhuzamos szervezése. Ugyanakkor ebben az esetben fennáll a veszélye annak, hogy a gyerekházat a gyermekvédelemmel azonosítják, és nem veszik igénybe a szolgáltatásokat, a segítséget. Ez kiküszöbölhető a szakmai önállóság megőrzésével. Mentorhálózat létrehozásával és

fenntartásával biztosítható a vezetőváltások rugalmas kezelése, a széleskörű szakmai támogatás, az új házak rugalmas elindítása. A rendszer fejlesztése céljából szükséges lenne a program közmunkával való összehangolása, tehát a gyerekházba járás lehetne a közfoglalkoztatási képzési láb része. (Balás , Baranyai , Herczeg , & Jakab, 2016).

2. A kutatás módszertana

2.1. A kutatás célja és kérdései

A Biztos Kezdet Gyerekház program mindennapjait, valamint a végzett tevékenységeket napjainkban alapvetően a helyi közösségek, a családok és a szakemberek együttműködése határozza meg. A gyerekházak olyan közösségi terek, ahol a hátrányos helyzetű gyermekek és családjaik számára nem csupán korai fejlesztési lehetőséget biztosítanak, hanem támogatják az iskolai és társadalmi integrációt is, a felzárkózást, az esélyegyenlőség megteremtését, az egyes társadalmi rétegek közötti különbségek csökkentését. A mindennapi tevékenységek során a legnagyobb hangsúly a komplex korai fejlesztésen, a gyermekek készségeinek kibontakoztatásán, valamint a szülők bevonásán van. Ennek azért van nagy jelentősége, mert a családi háttér és a közösség szerepe kulcsfontosságú a gyermekek sikeres fejlődésében. A program fenntarthatósága szoros összefüggésben áll a helyi partnerségek erősségével, a társadalmi támogatottsággal és a fenntartók elkötelezettségével.

Az aktuális helyzet megértéséhez elengedhetetlen a Gyermekházak napjainkban betöltött szerepének vizsgálata (különböző okokból több gyerekház is bezárta kapuit az utóbbi években – finanszírozási okok miatt –, annak ellenére, hogy ezek létjogosultsága vitathatatlan. A program fennmaradása vagy megszűnése közvetlenül befolyásolja a helyi családok társadalmi integrációját és a gyermekek iskolai előmenetelét. Pozitív társadalmi-térbeli környezetben a Gyermekház jelenléte enyhíti a kockázati tényezőket, míg hiánya súlyosbítja a hátrányokat, növeli a szakadékokat az egyes társadalmi rétegek között. A program megszűnésével nagyobb arányban fordul elő a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeknél a nem megfelelő iskolai előmenetel, a késések és hiányzások nagy száma, iskolai magatartási problémák és beilleszkedési nehézségek, hosszú távon a képzettségek megszerzésének elmaradása, a munkaerőpiaci helyzet hátránya. Ezek a tapasztalatok azt mutatják, hogy a Gyermekházak működése nemcsak a gyermekek, hanem a családok társadalmi esélyeit is jelentősen befolyásolja. A vizsgálat célja ennek mentén a Biztos Kezdet Gyerekház program hatásának feltárása a hátrányos helyzetű gyermekek és családok iskolai, valamint társadalmi integrációjára, a társadalmi csoportok közötti részvételi arányok és eltérések azonosítása a programban, a program jelenlétének vagy hiányának hatásvizsgálata a helyi családokra és

gyermekre, különös tekintettel az iskolai előmenetelre és társadalmi esélyekre. Továbbá a program hosszú távú eredményeinek, társadalmi hasznainak és gazdasági megtérülésének elemzése.

A főbb kutatási kérdések arra irányulnak, hogy hogyan járul hozzá a Biztos Kezdet Gyerekház program a hátrányos helyzetű gyermekek és családjaik társadalmi és iskolai integrációjához, milyen mértékben képesek a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok részt venni a programban és milyen különbségek mutatkoznak közöttük. Továbbá arra a kérdésekre keresi a szakdolgozat a választ, hogy milyen hatással van a program fennmaradása vagy megszűnése a helyi családok társadalmi integrációjára és a gyermekek iskolai előmenetelére, nem utolsósorban pedig milyen hosszú távú eredmények, társadalmi hasznok és megtérülés tapasztalhatók a Biztos Kezdet program működése során.

A kvantitatív megközelítést részben a nagy földrajzi távolságok leküzdésének és a gyors, számszerűsíthető adat szerzésnek az igénye magyarázza. A kérdőíves vizsgálat lehetővé tette, hogy egységesen mérhető, különböző statisztikai módszerekkel elemezhető adatokat gyűjtsenek. Az interjúk alkalmazása mélyebb megértést adott a problémához, az idő- és költséghatékonyság, valamint a válaszadók bizalmatlansága, nehéz elérhetősége miatt az érintettek megkérdezésére az önkitöltős kérdőív volt a megfelelő módszer. A kitöltés során szükségessé vált a személyes jelenlét, hogy az egyes kérdések egységes értelmezése biztosított legyen, különösen az alacsony iskolázottságú, hátrányos helyzetű válaszadók esetében. A kutatás hosszú távú célja egy olyan kérdőív összeállítása lehet, amely az érdekeltek attitűdjét és programban való részvételét pontosabban mérheti.

2.2. Hipotézisek

A vonatkozó szakirodalmi háttér alapján az alábbi hipotézisek kerültek megfogalmazásra.

Hipotézis 1: A hátrányos helyzetű gyermekek korai fejlesztését támogató közösségi programok, például a Biztos Kezdet Gyerekház fenntartható működése és helyi együttműködése erősen befolyásolja a gyermekek iskolai- és társadalmi integrációját. A Biztos Kezdet Gyerekház programjain résztvevő gyerekek nagyobb arányban veszik az iskolai élet kezdeti akadályait, mint azok a gyermekek, akik számára nem elérhető a Gyerekház.

Hipotézis 2: A program fennmaradása vagy megszűnése közvetlen hatással van a helyi családok társadalmi integrációjára és gyermekek iskolai előmenetelére; pozitív társadalmi-

térbeli környezet esetén a program hiánya súlyosbítja a hátrányokat, míg megléte enyhíti a kockázati tényezőket. A program megszűnésével nagyobb arányban fordul elő a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeknél a nem megfelelő iskolai előmenetel, a késések és hiányzások nagy száma, iskolai magatartási problémák és beilleszkedési nehézségek.

Hipotézis 3: A hátrányos helyzetű családok különböző típusai között mérhető eltérések figyelhetők meg abban, hogy milyen mértékben vesznek részt a Biztos Kezdet Gyerekház programjaiban, illetve hogy mennyire tudják kihasználni a program által kínált fejlesztési és támogatási lehetőségeket.

2.3. A kutatás módszerei (kérdőív, interjú)

2.3.1. *Kérdőív*

A kutatás egyik módszerül kvantitatív kutatási módszert alkalmaztam. Ennek oka részben a nagy földrajzi távolságok leküzdésének, a gyors, számszerűsíthető adatszerzés igénye, bár interjú alkalmazásával az emberi viselkedés mélyebb megértéséhez, az egyes problémák jobb megértéséhez, az egyes vélemények, attitűdök megismeréséhez szélesebb keretet adott volna, az idő- és költséghatékonyság fontos szempont volt a megkérdezés során, a kérdőívvel gyorsan, nagy mennyiségű, egységesen mérhető, különböző statisztikai módszerekkel elemezhető adatokat szereztem. Emellett figyelembe kellett venni azt is, hogy a megkérdezettek – tapasztalatok alapján – bizalmatlanok az idegenekkel, nem szívesen válaszoltak volna az interjúkérdésekre, az elérés nehézkes lett volna. Szisztematikus, szabályokra épített, egységes mérőeszköz a saját készítésű kérdőív, amelynek összeállításához standardizált, validált kérdőív nem állt rendelkezésemre segítségül (olyan, amely az érdekeltek, a program tényleges résztvevőinek az attitűdjét képes felmérni.). Saját vizsgálatom hosszú távú célja lehet egy ilyen jellegű kérdőív összeállítása.

Az alkalmazott skálák annak ellenére, hogy standardizáltak, eltérő értelmezésre, így az egyes, a témával kapcsolatos attitűdök jobb megismerésére is lehetőséget adnak. A saját készítésű önkitöltős kérdőívet papír alapon tettem közzé.

Ugyan a papír alapú kitöltés nem idő- és költséghatékony, a helyszínek megközelítése nehézkes, körülményesen kivitelezhető, illetve a személyes jelenlét feszélyezi a válaszadókat, ami csökkenti a válaszadási hajlandóságot, a megkérdezettek iskolázatlansága, alacsony társadalmi státusza szükségessé tette a személyes jelenlétet a megkérdezés során. Az egyes

kérdések egységes értelmezése (egyáltalán az értelmezése) érdekében elengedhetetlen volt a kitöltésben való segítségnyújtás.

A papír alapú kérdőívek esetében gyakori, hogy üresen maradnak a kérdések, mivel nincs kedve a válaszadónak minden kérdést és válaszalternatívát végigolvasni. A papír alapú kérdőív kérdései ellapozhatók, ami adott esetben (amikor a kérdések sorrendje releváns) az eredmények jelentős torzulását eredményezi, de a kitöltésben való segítséggel ezek kiküszöbölhetők. Az online kérdőív sokkal előnyösebb lett volna, hiszen a válaszadónak van ideje az egyes kérdéseket jobban átgondolni. A névtelenséghez arctalanság is társul, a kitöltők nem tudnak egymásról semmit. Lehetőség van a kitöltést saját tempóban végezni, egy-egy kérdéshez visszatérni. Nyitott kérdésekre is hosszabb választ adnak (bár az alapszintű íráskészség ehhez a verzióhoz is szükséges). Jóval költséghatékonyabb megoldás, ábrákkal, képekkel segíthetők / irányíthatók a válaszadók. Jóval kevesebb a társadalmi megfelelésből eredő torzítások esélye. A papír alapú kitöltés hátránya mellett, hogy nem kimondottan költség- és idő hatékony, nagy a környezeti lábnyoma, hogy a reprezentatív mintához nehéz alanyt gyűjteni. A mintavételi eljárás alkalmazásánál az egyszerűen elérhető alanyokra hagyatkozhattam. A válaszadási hajlandóság nagyon alacsony.

Hatfokozatú Likert-skála típusú-, egyválaszos-, eldöntendő- és egy esetben nyílt kérdéstípusokat alkalmaztam. Ennek oka az volt, hogy az ilyen jellegű kérdésekkel rövidíthető a kérdőív. A kérdőív hossza jelentős mértékben képes befolyásolni (negatív irányba) a válaszadási hajlandóságot. Annak a jelentősége, hogy hatfokozatú skálát alkalmaztam, abban áll, hogy így nem lehet semleges értékelést adni, az egyes attitűdök, a kérdésekkel kapcsolatos megítélések jobban megismerhetők.

A kérdőív olyan kérdéseket is tartalmaz (pl. családi állapot, jövedelmi viszonyok vonatkozásában), amelyek érzékenyen érinthetik a válaszadókat, nem szívesen válaszolnak rá vagy át is lépik a kérdést (papír alapon kitöltött kérdőívek esetén nincs lehetőség „kötelezővé tenni” a válaszadást, ha kimarad a válasz, értékelhetetlenné válik a kérdőív).

A nyitott kérdések megválaszolása nehézkes, minimális írástudást feltételez, a személyes vélemények véleményezése azonban a téma szempontjából fontos. A személyes kitöltés során van lehetőség a segítségnyújtásra, annak figyelembevételével, hogy a válaszadót semmilyen formában ne befolyásolja ez a segítségnyújtás.

2.3.2. Interjú

A szakemberek attitűdjének, a program működésének megismerése érdekében félig strukturált interjúvázlatot készítettem. A kérdéseket részben e-mailben, részben a közösségi média platformok segítségével juttattam el a kiválasztott beszélgető partnereknek (a kiválasztási szempont egyrészt az egyszerű elérhetőség volt, a másik valamiféle online felülethozzáférés). A téma mélyebb rétegeinek megismerése volt az elsődleges cél. A személyes megkérdezés során a válaszok rögzítése (a megkérdezett engedélyével) diktafonnal történt. Amennyiben a rögzítésre szóban nem kaptam engedélyt, a feldolgozás során a jegyzeteimre hagytam. Az interjúkérdések megfogalmazásakor figyelembe kellett venni, hogy önmagukban ne tartalmazzák a válaszokat, ne befolyásolják a válaszadókat.

Az interjú a kvalitatív kutatási módszerek közé tartozik, mely lehetőséget ad a résztvevők mélyebb megismerésére, gondolataik, érzéseik, motivációik feltárására. Félig strukturált interjút alkalmaztam módszerként, amely egyszerre biztosítja a témák mentén való haladást, ugyanakkor teret ad a spontán, új szempontok felmerülésére is.

Az interjúk lefolytatása során törekedtem arra, hogy a beszélgetések barátságos, bizalmi légkörben történjenek, hiszen az őszinte nyilatkozatokhoz elengedhetetlen a bizalom kialakítása, a bizalmatlanság információvesztést, -torzulást okozhat. Különös figyelmet fordítottam arra, hogy a kérdések ne legyenek irányítók és a válaszadók saját szavaikkal fejezhessék ki véleményüket, tapasztalataikat, ne tartalmazzon egyik kérdés sem önmagában egyfajta választ.

Az interjúk rögzítése – a résztvevők beleegyezésével – hangfelvétellel történt, amelyeket később szó szerint leírtam és tematikus elemzésnek vettem alá. Az adatfeldolgozás során a főbb témák, motívumok és ismétlődő mintázatok kiemelésére törekedtem, így az egyéni történetek mellett az általánosítható következtetések is megfogalmazhatók voltak.

Az interjú módszertana lehetőséget adott arra, hogy a válaszadók saját környezetükben, természetes módon osszák meg gondolataikat, érzéseiket, a témával kapcsolatos megítélésüket. A személyes beszélgetés során gyakran olyan, a kérdőíves vizsgálatban rejtve maradó tényezők is felszínre kerültek, amelyek hozzájárultak a kutatási kérdések mélyebb megértéséhez.

2.4. A megkérdezés nehézségei

A kérdőív segítségével összegyűjtött adatok redukált információ tartalommal rendelkeznek. A megkérdezettek választ befolyásoló lényeges összetevőket (hangulat, élethelyzet,

környezeti tényezők stb.) nincs lehetőség feltárni. A válaszadási hajlandóság nagymértékben függ attól, hogy az adott téma mennyire érzékeny. A válaszadók félnek az esetleges retorziótól, vagy elmarasztalástól, ezért nem válaszolnak őszintén, vagy egyáltalán nem adnak választ a kérdésekre, esetleg kitöltetlenül adják vissza. Az iskolázottság alacsony szintje esetén a kérdések megfogalmazására rendkívül nagy figyelmet kell fordítani, ugyanis rövidnek, tömörnek kell lennie, a válaszoknak egyértelműnek kell lennie (de úgy, hogy önmagukban ne tartalmazzák a válaszokat), és minden válaszadó számára ugyanazt kell jelentsék.

A feleletválasztós kérdések esetén valamennyi lehetséges válasz alternatívát meg kellett adni, az egyéb válaszlehetőség megadása egyfajta minimális íráskészséget feltételez, a kérdések ily módon való nyitva hagyása nem eredményez többletinformációt, e nélkül azonban előfordulhat, hogy valami kimarad és információvesztést és / vagy információtorzulást okoz. Annak ellenére, hogy a kitöltés önkéntes és teljesen anonim (amelyre a kérdőív elején fel is hívtam a figyelmet), nehéz az embereket meggyőzni arról, hogy semmiféle negatív következménnyel nem kell számolnia, nincs rossz válasz és az adatok sem kerülnek felhasználásra.

A megkérdezésben való részvétel a jelenlét, más kizáró feltétele nem volt, hiszen csak azokat tudtam megkérdezni, akik a megkérdezés időpontjában jelen volt és megvolt a válaszadásra a hajlandóság is. Ellenszolgáltatás nélkül (pl. költségtérítést kapnak a kitöltött kérdőívért) nehéz rávenni az embereket a válaszadásra.

A skálázott kérdések esetén gyakori a mintázott válaszadás. Annak érdekében, hogy minél hamarabb befejezzék a kérdőív kitöltését, vagy kitöltetlenül bezárják az oldalt, vagy minden esetben egy értéket jelölnek, amely így az eredmények torzulását okozza. Ez sok esetben nem kiküszöbölhető. A Likert-skála, amennyiben páratlan értékű, van lehetőség a semleges válaszlehetőség megadására (pl. 5 fokozatú skála esetén a 3-as érték), amely szintén nehezen értékelhető válaszokat ad. Az alacsony válaszadási hajlandóság miatt nem megfelelő az adatminőség.

A személyes kitöltetés veszélye, hogy a válaszadók nem feltétlenül saját véleményüket, megítélésüket, attitűdjüket jelenítik meg a válaszok segítségével, hanem vagy „megbeszélnek” egymás között vagy egyszerűen lemásolják egymásról a válaszokat.

2.5. Alapsokaság, minta, mintavétel

Az interjúk lebonyolításakor elsősorban olyan szakembereket és intézményvezetőket kerestem meg, akik közvetlenül érintettek voltak a vizsgált témában, illetve közvetlen tapasztalatokkal rendelkeznek a helyi közösség mindennapjaiban, a gyerekházak működésében. Fontosnak tartottam, hogy a beszélgetések során különböző nézőpontokat és eltérő intézményi tapasztalatokat is megismerhessek, hiszen minél több szakmai vélemény ismert, annál árnyaltabb a kép. A szakemberek között szerepeltek pedagógusok, szociális munkások, egészségügyi dolgozók és önkormányzati vezetők, akik mind más-más szemszögből látták a helyi problémákat, lehetőségeket.

A kérdőíveket ezzel szemben kifejezetten a szülőkkel töltettem ki, hiszen az ő hétköznapi tapasztalataik, véleményük és igényeik nélkülözhetetlenek a családokat érintő szolgáltatások értékelésében. A szülőknek szánt kérdőív összeállításánál ügyeltem arra, hogy világos, érthető kérdések szerepeljenek benne, illetve, hogy a kitöltés folyamata minél kevesebb időt vegyen igénybe, figyelembe véve a szülők elfoglaltságát és terheltségét.

Az efféle megközelítés segítette, hogy minél többen részt vegyenek a felmérésben, különösen azok, akik egyébként nehezen elérhetőek vagy bizalmatlanok az efféle kutatásokkal szemben. Figyelembe kellett vennem a válaszadási hajlandóság alacsony szintjét (az emberek nem szívesen töltenek időt azzal, amihez személyes érdekltség nem fűzi őket, illetve vélt vagy valós féltremlmek miatt nem akarnak válaszolni a kérdésekre; azt gondolják, a nem megfelelő / hibás válasz valamiféle szankciót von maga után).

Az adatgyűjtés során az éppen elérhető alanyokra hagytakoztam, vagyis nem volt lehetőségem előzetesen részletes mintavételi tervet készíteni. A kutatás során gyakran előfordult, hogy a helyi intézmények, szervezetek segítettek a résztvevők toborzásában, így sokszor a véletlen vagy éppen a személyes kapcsolatokon alapuló elérhetőség határozta meg, kik kerültek be a vizsgálatba.

Ez a módszer ugyan megnehezítette az adatok általánosíthatóságát, viszont lehetőséget adott arra, hogy valós, aktuális tapasztalatokat gyűjtsek, amelyek hűen tükrözik az adott közösség aktuális helyzetét. A kutatás során minden megszólított személy hozzájárult ahhoz, hogy a vizsgált kérdésekre árnyaltabb válaszokat kapjak. A kérdőíves megkérdezés során a mintába kerülés feltétele a gyerekház programban való részvétel volt.

2.6. A mérőeszközök bemutatása

A kutatás során többféle mérőeszközt alkalmaztam annak érdekében, hogy a lehető legátfogóbb képet kapjam a vizsgált közösség helyzetéről. Egyrészt strukturált kérdőíveket használtam, amelyek zárt, feleletválasztós és skálázott kérdésekből álltak; ezek segítségével gyorsan és egyértelműen gyűjthetők össze a válaszok, miközben figyelembe vettem a válaszadók iskolázottságának szintjét és a kérdések érthetőségét. Másrészt félig strukturált interjúkat készítettem szakemberekkel (pedagógusok, szociális munkások, egészségügyi dolgozók, önkormányzati vezetők), hogy mélyebb, árnyaltabb információkat kapjak a helyi problémákról és lehetőségekről, valamint a különböző intézményi tapasztalatokról. A kérdőívek és interjúk mellett a megfigyelés módszerét is alkalmaztam, hogy a résztvevők viselkedését, interakcióit és a közösségi folyamatokat közvetlenül is nyomon követhessem. Ez a kombinált megközelítés lehetővé tette, hogy mind a kvantitatív, mind a kvalitatív adatokból dolgozzak, így a kutatás eredményei sokkal megbízhatóbbak és árnyaltabbak lettek.

2.7. Etikai szempontok

A hiteles és felelős adatgyűjtéshez nélkülözhetetlen az etikai szempontok betartása. Elengedhetetlen, hogy a válaszadók önkéntesen, megfelelő tájékoztatás birtokában vegyenek részt a felmérésben és tisztában legyenek az anonimitás, valamint az adatkezelés szabályaival. A bizalom megteremtése érdekében fontos hangsúlyozni, hogy a megadott adatok kizárólag kutatási célra kerülnek felhasználásra, és semmiféle negatív következménnyel nem járnak a résztvevők számára. Ennek azért van óriási jelentősége, mert a kérdőívben szerepelnek érzékeny kérdések (jövedelemre, családi állapotra, iskolázottságra vonatkozó kérdések), és önmagában a téma is érzékenyen érintheti a válaszadókat.

A kérdések megfogalmazásánál különös odafigyelést igényel, hogy azok ne legyenek félrevezetőek, manipulálóak vagy megszegyenítőek, továbbá ne sértsék a válaszadók emberi méltóságát vagy magánélethez való jogát. Az érzékeny témák esetén különösen ügyelni kell arra, hogy a válaszadás ne okozzon szorongást, félelmet vagy kellemetlenséget. Az etikai alapelvek betartása nemcsak a jogszabályi megfelelés miatt fontos, hanem a kutatás eredményeinek hitelességét és elfogadottságát is növeli.

3. Esettanulmányok: Három település tapasztalatai

3.1. Zsáka – a megszűnt gyerekház és annak következményei

A három település összehasonlítása során, a Zsákán működő Bokréta Biztos Kezdet Gyerekház is fontos szerepet kap. A szolgáltatás 2018-ban indult el EFOP pályázat keretében, majd 2023-ban a fenntartó megszüntette annak működését. A kezdeti időszak különösen nehéz volt, hiszen senki sem ismerte pontosan ezt a fajta működési formát. Ugyanakkor ebben az időszakban több Biztos Kezdet Gyerekház is megnyílt a megyében, így fokozatosan egyre több tapasztalatot szereztek a működtetésben.

A szolgáltatás jobb megismerésével egyre több családot tudtak bevonni. Kezdetben nem feltétlenül a rászoruló családok keresték fel a gyerekházat, ám az öt év alatt végzett munka meghozta az eredményét; a családok bizalommal fordultak a gyerekház szakembereihez, és mindig volt elegendő számú résztvevő. A cél az, hogy színes, változatos programokat kínáljanak, különösen a hátrányos helyzetű, sokszor társadalmilag kirekesztett családok számára.

Eleinte kihívást jelentett, hogy roma és nem roma családok együtt vegyenek részt a foglalkozásokon, de idővel valódi közösség formálódott. Tartós barátságok alakultak ki, amelyek ma is élnek. Szép példa erre, hogy egy roma édesanya rendszeresen vigyázott egy nem roma gyermekre – kölcsönös segítség, bizalom és támogatás jellemezte a kapcsolatukat, valódi családias légkört teremtve.

A gyerekház nemcsak a foglalkozásokról szólt, hanem az ügyintézésben is segítettek, telefon- és internethasználatot, számítógépet, valamint mosási- és tisztálkodási lehetőséget biztosítottak, amelyeket a családok aktívan igénybe is vettek. Fejlesztőpedagógus dolgozott náluk, tartottak tematikus foglalkozásokat, baba-mama klubot és olyan családok is bejártak időnként, akik ugyan nem voltak rendszeres látogatók, mégis szívesen jöttek beszélgetni vagy játszani gyermekükkel.

Az óvoda és az iskola visszajelzései egyértelműen jelezték, hogy a gyerekház jelentős hatással volt a gyermekek fejlődésére és a szülőkkel való együttműködésére. Sokkal könnyebb volt azokkal a szülőkkel dolgozni, akik megfordultak a gyerekházban. A munkájukat nemcsak települési, hanem országos szinteken is elismerték.

Ennek ellenére a fenntartó döntése alapján – egy időben a bölcsőde megnyitásával – a gyerekház működése megszűnt. A Máltai Szeretetszolgálat is igyekezett közbenjárni a megmaradásért, ám végül nem jártak sikerrel.

Megalapozott meggyőződés az, hogy a hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) családoknak nagy szükségük van az ilyen típusú integrációs, fejlesztő és támogató szolgáltatásokra. A Biztos Kezdet Gyerekház olyan lehetőséget teremtett számukra, amelyet más intézmény nem tud ugyanilyen formában pótolni (Lásd: 3.4.1 fejezet).

3.2. Komádi – működő gyerekház tapasztalatai

Komádiban 2013. novemberében nyitotta meg kapuit a Csicsergő Biztos Kezdet Gyerekház, és azóta is egy jól működő, elismert szolgáltatásként segíti a helyi családokat. A kezdetektől fogva elsősorban hátrányos helyzetű, többségében roma családok látogatják nagy érdeklődéssel. A gyerekház nemcsak az alapszolgáltatásokat biztosítja, hanem számos plusz feladatot is vállal, hogy támogassa a leszakadó, nehéz helyzetű családokat.

A szülők készségesen fordulnak a munkatársakhoz tanácsért és gyakran számolnak be arról, hogy a gyerekház pozitív hatással volt szemléletükre, gondolkodásukra, sőt sok esetben a munkaerőpiac felé való hozzáállásukra is. Több családban erősödött meg a vágy, hogy fejlődjenek, előrébb jussanak, célokat tűzzenek ki maguk elé, ami a program egyik legfontosabb feladata és eredménye.

Természetesen ez a munka nem rózsaszín ködbe burkolt folyamat, hiszen vannak nehézségek és nem mindenkin lehet segíteni, a változáshoz a másik fél akarata is szükséges. Mégis a visszajelzések alapján egyértelmű, hogy a gyerekház hiánya komoly veszteség lenne a roma és a hátrányos helyzetű réteg számára.

Az önkormányzat a lehetőségeihez mérten folyamatosan támogatja a szolgáltatást és maga is elismeri, hogy a gyerekház fontos és jogosan működő intézmény a településen.

3.3. Biharkeresztes – Nefelejcs Biztos Kezdet Gyerekház

A gyerekház működésének egyik sajátossága, hogy a látogató családok köre sokkal kevésbé homogén; itt nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy többségében roma vagy hátrányos helyzetű családok vennék igénybe a szolgáltatást. Bár természetesen vannak rászoruló családok

is, a gyerekházat főként olyan szülők látogatják, akik rendezett, stabil körülmények között élnek. Ennek ellenére a látogatottság kiemelkedően magas, hiszen sokan felismerik, mennyire hasznos ez az intézményi forma a gyermekük korai fejlesztéséhez és támogatásához.

A szülők azért választják a gyerekházat, mert itt együtt lehetnek gyermekükkel, közös élményeket szerezhetnek, barátságok alakulnak ki és segítséget kapnak a mindennapi nevelési kérdésekben. Szükség esetén különböző szakemberek támogatását is igénybe tudják venni. A gyerekház munkáját a polgármester 100%-ban támogatja, felismerve a szolgáltatás értékét és fontosságát a településen.

A visszajelzések alapján egyértelmű, hogy azok a gyermekek, akik innen kerülnek át az óvodába, sokkal könnyebben alkalmazkodnak az új környezethez. Számos tevékenységet már ismernek, magabiztosabbak, és mivel többük együtt kerül ugyanabba a csoportba, nem érzik magukat egyedül. Ez nagyban megkönnyíti a beilleszkedést és a gyermekek érzelmi biztonságát.

A három településen működő Biztos Kezdet Gyerekház összehasonlítása egyértelműen azt bizonyítja, hogy a gyerekházaknak kiemelkedően fontos szerepük van a koragyermekkori intervencióban. Más típusú szolgáltatást nyújtanak, mint a bölcsődék. Míg a bölcsőde elsősorban a gyermekek gondozására és nevelésére fókuszál, addig a gyerekházak a családokon keresztül hatnak. A célcsoportot elsősorban a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű családok jelentik, és a fejlesztés, az integráció a szülők bevonásán keresztül valósul meg. A gyerekházak működése során átalakulnak a szülők attitűdjei, nyitottabbá, együttműködőbbé válnak. A passzív, bizonytalan szülőkből olyan családtagok lesznek, akik aktívan részt vesznek gyermekük fejlődésében, és egyre magabiztosabban mozognak a mindennapi élethelyzetekben. Ez az élmény a közösséghez tartozás érzését is megerősíti bennük, ami különösen fontos azok számára, akik korábban elszigetelődtek.

A gyerekház hatása több szinten is megjelenik:

- A gyermekekre gyakorolt hatása; segíti fejlődésüket, kialakítja a megfelelő ritmust, erősíti a készségeket, csökkenti a lemaradás kockázatát és megkönnyíti az óvodába való beilleszkedést.
- A szülőkre gyakorolt hatása: támogatást, tudást és magabiztosságot ad a nevelésben, javítja az életvitelt és az együttműködési készséget.
- A család egészére gyakorolt hatása: stabilizálja a működést, csökkenti a feszültséget és erősíti a szülő–gyermek kapcsolatot.

- A helyi közösségekre gyakorolt hatása: oldja a feszültségeket, csökkenti a kirekesztést, és pozitív kapcsolatokat épít roma és nem roma családok között is.
- A szakemberekre gyakorolt hatása: hatékonyabb együttműködést tesz lehetővé a védőnő, gyermekjóléti szolgálat, orvos, óvoda, iskola, fenntartó és más partnerek között.
- A településre gyakorolt hatása: erősíti a szociális hálót, csökkenti a társadalmi lemaradást, és hosszú távú fejlődést alapoz meg.

A gyerekházak olyan szolgáltatást nyújtanak, amit más intézmény nem tud pótolni. Családcentrikus, bizalmi alapú működésük elősegíti a gyermekek megfelelő fejlődését és támogatja a szülőket abban, hogy aktív, felelősségteljes tagjai legyenek a közösségnek. Ezért van kiemelkedően nagy jelentőségük – különösen azokban a településekben, ahol sok a hátrányos helyzetű család.

3.4. Esetleírások

A mindennapi munka során számtalan különféle háttérű családdal és élethelyzettel találkozunk a gyerekházakban dolgozó szakemberek, melyek mindegyike egyedi kihívásokat és tanulságokat hordoz magában. Az alábbi esetleírások betekintést nyújtanak abba, hogyan támogatja a Biztos Kezdet Gyerekház a családokat, miként segíti elő a gyermekek fejlődését és a szülők megerősödését a nehézségek ellenére.

3.4.1. Zsáka

Egy esetben a területileg illetékes védőnő kért a gyerekház szakembereitől segítséget. Roma származású, fiatal leányanya az utolsó trimeszterben járt. Mivel a baba nem tervezett volt, a terhesség gondozás csak részben valósult meg, a baba érkezésére sem érzelmileg, sem fizikailag nem volt felkészülve a leány és a családja. A gyermek apja a terhesség korai szakaszában kilépett az életükből, annak tényéről, hogy gyermeke születik, semmilyen formában nem volt hajlandó tudomást venni. A család anyagi helyzete nem volt megfelelő, a baba ellátásához szükséges dolgokat használtan sem tudták megvásárolni. A gyerekház abban az időszakban nagyon sok adományt kapott (ruhákat, bútorokat, konyhai felszereléseket), így a gyerekház tudott segíteni. A Máltai Szeretetszolgálat segítségével albérletet kerestek, rendbe tették, bebútorozták és beszerezték a kisgyermek ellátásához szükséges eszközöket. A gyermek

kiemelésére így nem került sor születését követően, édesanyja gondozásában maradhatott. A gyermek fejlődését a gyerekház bezárásáig folyamatosan nyomon követték.

3.4.2. Komádi

A komádi gyerekház működése során számos olyan esettel találkoztunk, amelyben kis támogatásra van szükségük és alapvetően rendezett környezetben működnek. Egy édesanya rendszeresen jár a programokra a kislányával. Megromlott a kapcsolata gyermeke édesapjával olyannyira, hogy elhagyta őket és el is költözött a településről. Az édesanya egyedül nem volt képes fenntartani magukat, visszaköltözött Komádiba a szüleihez a gyermekkel. A gyerekház rendszere biztos támpontot jelentett számára korábbi lakhelyén, így a Komádiba való visszaköltözést követően felkereste az ottani gyerekházat is. A rendszerességet (rendszeres programokon való részvétel) a gyermek fejlődése szempontjából is fontosnak tartotta, így a komádi gyerekházban is aktív résztvevője volt az eseményeknek.

Az esetleírás másik szereplője egy a szegregátumban élő, részben rendezett anyagi helyzetű, alacsony társadalmi státuszú család. A gyerekházba való érkezésükkor egy gyermeket neveltek, később még három született. A gyerekház mind a négy gyermek „elindulásához” hozzájárult. Az édesanya a gyerekház támogatásának köszönhetően úgy döntött, hogy elköltözik a szegregátumból. Állami támogatással vásárolt egy kockaházat a falu közepén, apránként szépen felújította. Az anya azt nyilatkozta, hogy mindezt a gyerekház nélkül nem tudta volna véghez vinni. A szakemberek segítettek az édesanyának ügyeket intézni, ha be kellett menni a városba valamiért, a gyerekek felügyeletét megoldotta a központ. Megtanították, hogyan kell egy hivatalban megfelelően megjelenni, hogyan kell viselkedni, az édesanya pedig teljes mértékben együttműködő volt. A sikere részben a gyerekház támogatásának, részben pedig a saját hozzáállásának köszönhető.

3.4.3. Biharkeresztes

A gyerekházakhoz köthető esetleírások legtöbb esetben pozitív kicsengésűek. Előfordul azonban, hogy minden segítség és támogatás ellenére nem lesz sikertörténet a család esete. Ez nem a gyerekház tevékenységének nem megfelelőségére, hiányosságaira vezethető vissza. Korábban állami gondozott édesanya került a gyerekház látókörébe három hónapos csecsemőjével. Tudatmódosító szereket használt a szakemberek megítélése szerint. A baba piszkos és ápolatlan volt, alultápláltnak tűnt. Az anya valamennyi támogatást, segítő szándékú

tanácsot támadásként élt meg, nem volt hajlandó együttműködni, a gyermeket nem fürdette, nem látta el megfelelően. Három hónapig küzdöttek a szakemberek azért, hogy megváltozzon az édesanya hozzáállása és megfelelően gondozza gyermekét. A többi édesanya is próbált segíteni, de nem volt eredményes. Egy szülő egy Facebook posztra hívta fel a figyelmet, amelyben a csecsemő szexuális abúzájáról írt az anya. A jelzőrendszer protokollja alapján jeleztek a családsegítőnek, ők pedig a hatóságnak. Egy héten belül kiemelték a gyermeket a családból. Azóta nevelőszülőknél él. Az anya semmilyen kapcsolatot nem tart vele, az apa időnként látogatja, de nincs lehetősége magához venni. Az anya jelenleg Hollandiában prostituáltként dolgozik.

3.4.4. Bölcsődék, óvodák visszajelzése a gyerekházakról

A gyerekházak folyamatosan kérnek visszajelzést a bölcsődéktől és az óvodától arról, hogy milyen tapasztalataik vannak a gyerekházból érkező gyermekekkel kapcsolatban. A visszajelzések többségében nagyon pozitívak; a gyerekek tudták, mi a WC és használni is tudták, sok mondókát ismertek, felismerték az alapvető színeket, tudtak rendeltetésszerűen játszani a játékokkal és nem utolsó sorban igényük volt a kézmosásra és az alapvető higiénére. Az anyukák is együttműködőbbek voltak az óvodával, ami nagyban megkönnyítette az óvodai beilleszkedést.

3.5. Kvalitatív és kvantitatív adatok elemzése

3.5.1. Interjúk

Gyerekházak vezetőivel, munkatársaival, mentoraival, önkormányzati koordinátoraival, fejlesztő pedagógusaival, védőnőivel készítettem interjút félig strukturált interjúvázlat segítségével (összesen 20 megkeresésre érkezett válasz). (2. melléklet) Az interjú első kérdéscsoportja az intézményt volt hivatott bemutatni, a végzett tevékenységeket, az ott dolgozókat és a programot látogató családokat. Az interjúk szövegét a szakdolgozat adta terjedelmi keretek okán kivonatolva, a lényeges tartalmi elemeket meghagyva igyekeztem a dolgozatban közölni.

A zsáki Bokréta Biztos Kezdet Gyerekház 2018. május 01-től 2023. június 30-ig működött a település központjában, egy három szobás szolgálati lakásban, amelyet a fenntartó biztosított céljaik megvalósítására. Sokrétű tevékenységeik között szerepeltek a szülők (főzőklub,

kézműves foglalkozások, baba-mama klub), gyermekek (játék, mozgásos tevékenységek, mese, vers, vizuális kultúra, zenei iránti érdeklődés felkeltése, ismeretek bővítése), családok (családi napok, kirándulások) számára nyújtott tevékenységek. A családoknak életvezetési tanácsot adtak, szükség esetén adományokat gyűjtöttek. Rendszeres ruhabörzét (turkálót) szerveztek a családoknak és a település lakosainak egyaránt. Az 5 év alatti működésük során 40 gyermeket vontak be a programba. A rendszeresen járók száma 7 fő volt (a havi munkanapok 35 %-ában megjelent). A gyermekek összetétele vegyes volt; korcsoportot tekintve 6 hetes kortól 3 éves korig, 50 %-ban hátrányos-, vagy halmozottan hátrányos helyzetűek. Az intézményben 2 fő dolgozott; a gyerekház vezetője és egy munkatárs. Mozgásos-, mesés-, verses-, bábos foglalkozásokat, kézügyesség fejlesztést, ritmusérzék fejlesztő zenés tevékenységet szerveztek. Az önkormányzat koordinátora az EFOP program összekötőjeként dolgozott a gyerekházban. Napi kapcsolatban állt a munkatársakkal, segítette őket a program működésének megértésében, az adminisztratív és szervezési feladatok ellátásában. A mindennapos kapcsolattartásnak köszönhetően jól ismerte a dolgozók napi gondjait, nehézségeit és kihívásait, így a segítségnyújtás nemcsak formális, hanem valóban gyakorlati jellegű volt. Az önkormányzat koordinátor tapasztalatai a programmal kapcsolatban az volt, hogy a program nagy segítséget jelentett a szülők és családok számára, támogatást kaptak a családok a gyermeknevelésben, az intézmények közötti eligazodásban, valamint az ügyintézésben is.

A gyerekház tehát közösségi térként is működött, ahol a családok biztonságos környezetben kérhettek segítséget és oszthatták meg tapasztalataikat. A kezdeti időszak nem volt könnyű, hiszen maga a program is új volt számukra. Az első időszakban nem ismerték pontosan a működés menetét és az új feladatok természetes módon bizonytalanságot okoztak, azonban a közös munka, a tapasztalatszerzés és az együtt gondolkodás eredményeként a program fokozatosan kiforrott, és egyre hatékonyabban tudta betölteni a szerepét. A településen élőkől is pozitív visszhang alakult ki az intézmény működéséről, sőt magánszemélyektől is több felajánlást kaptak.

A gyerekház kiemelten fontos feladata volt a szülői szemlélet, az értékrend formálása, a szülői szerep megerősítése és a nevelési helyzetek kezelése. Az intézménynek két állandó alkalmazottja volt, ezen felül külső szakmai mentor, megbízással védőnő, fejlesztőpedagógus segítette a szakmai megvalósítását. Az óvodavezető nyilatkozata alapján a gyerekház működésének pozitív hozadéka volt, hogy a gyermekek szociális készségei fejlődtek. Kiemelt feladatnak tekintette a gyermekek képességeinek kibontakoztatását; az észlelés, emlékezet,

figyelem, gondolkodás fejlesztését. Beszédindítás, aktív, passzív szókincsük, kifejezőképességük is sokat fejlődött. A képességek mérését követően tervezte a fejlesztő feladatokat. A következő mérésnél egyértelműen kimutatható volt a gyermek fejlődése, a hozzáadott pedagógiai érték. Az óvodával szoros kapcsolatot ápoltunk, közös műsorokon vettünk részt, kölcsönösen látogattuk egymás intézményét, így lehetőségük volt a gyerekeknek ismerkedni az óvodával. Már ismerősként érkeztek ezek a gyerekek mire óvodások lettek.

Évente 10-12 gyermek volt a programban, természetesen voltak hiányzások, elsősorban betegség miatt. A szülők visszajelzése szerint szerettek az intézménybe látogatni, pozitív fogadtatása volt a szervezett műsoroknak is, e programok pedig nem csupán a hátrányos helyzetű családoknál volt hiánypótló. Az évszakok ünnepköreihez kapcsolódóan színvonalas programokat is szervezett a gyerekház, nagy szerepet kapott a közös sütés, főzés, születésnapok ünneplése. Rendszeresek voltak a buszos kirándulások is. A védőnő heti egy alkalommal két órában tartott csecsemő - és kisgyermek ápolással, gondozással, testi lelki szociális fejlődéssel kapcsolatos előadásokat. Egyéni kérdésekre válaszolt. Babamasszázszt tanított a szülőknek. A védőnői szolgálat minden gyermeket családokkal kapcsolatban áll, így munkája során is tudta tájékoztatni a szülőket a gyerekház adta lehetőségekről.

A Komádiban működő gyerekház kisvárosi környezetben létesült. Az intézmény elsősorban a 0-3 éves korosztály számára nyújt korai fejlesztést, különös tekintettel a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű családokra. Céljuk, hogy a gyermekek már életük legkorábbi szakaszában megkapják azokat az ingereket és fejlesztési lehetőségeket, amelyek megalapozzák a későbbi sikeres fejlődésüket. Tevékenységeik közé tartozik a szabad és irányított játék, a mozgásos, emellett tartanak zenei és mondókás foglalkozások, valamint alkotó tevékenységek. Nagy hangsúlyt fektetnek a beszéd- és az anyanyelv fejlesztésre, a szociális készségek erősítésére és a gyermek-szülő kapcsolat támogatására.

Jelenleg 30-40 gyermek és szüleik vesznek részt a programjaikban. A gyermekek zöme hátrányos helyzetű családból érkezik, gyakran többgyermekes, komfort nélküli lakásban élnek. A korai beavatkozás különösen fontos számukra, mert a mélyszegénység és a környezeti hátrányok miatt már három éves korukra lemaradás mutatkozik a fejlődésükben. A gyerekházban három fő dolgozik; két munkatárs és gyerekház vezető. Szakmai munkát a helyi védőnő, gyermekorvos, gyermekjóléti szolgálat, bölcsőde és óvoda is támogatja. Közös céljuk, hogy a gyermekek és családjaik számára átfogó, személyre szabott segítséget nyújtsanak, és hosszú távon hozzájáruljunk a hátrányok csökkentéséhez. A gyerekház 2013 óta működik, 2015

óta a Komádi Városi Önkormányzat fenntartásában, normatív támogatásból és önkormányzati forrásból biztosítják a szolgáltatásokat.

A munkatársak több éves munkatapasztalattal rendelkeznek, elhivatottan végzik a feladatokat annak ellenére, hogy gyakran egyre nagyobb kihívásokkal szembesülnek. Ezek a nehézségek jellemzően abból fakadnak, hogy a családok élethelyzete sokat változott az évek során és ma már jóval összetettebb problémákkal találkoznak. Sok a hátrányos helyzetű család, a nevelési nehézségek pedig egyre hangsúlyosabbak. Ezek a körülmények érzelmileg és szakmailag is megterhelőek, ugyanakkor még inkább indokolják a gyerekházak létjogosultságát. A Csicsergő Biztos Kezdet Gyerekház vezetője az interjú során összefoglalta, hogy a gyerekház célja, hogy a hátrányos helyzetű, elsősorban szegregátumban élő családok gyermekei korai életkorban hozzáférhessenek a fejlesztő és támogató szolgáltatásokhoz. Az intézményben a három év alatti gyermekek és családjaik számára szerveznek fejlesztő foglalkozásokat, játékos korai fejlesztést, valamint szülői kompetenciafejlesztést. Emellett biztosítják a személyes higiéné és háztartás vezetéshez kapcsolódó tanácsadást, mosási lehetőséget, valamint egészségügyi és prevenciós programokat. A gyerekház rendszeresen látogatott; a családok többsége heti rendszerességgel vesz részt a foglalkozásokon, ami lehetővé teszi a folyamatos fejlesztést és a stabil kapcsolatok kialakítását.

A családok támogatása kiemelt feladatuk. Az intézmény sok olyan családdal dolgozik, ahol a nevelési kompetenciák megerősítésre szorulnak. Mintát mutatnak a gyermekekkel való foglalkozásban, tanácsot adnak a mindennapi nevelési helyzetekhez és segítenek eligazodni a gyermek fejlődésével kapcsolatos kérdésekben. Kiemelt feladatuknak tekintik, hogy a szülők magabiztosabbá váljanak a gyermeknevelésben. A gyerekházat több család látogatja rendszeresen, a részvétel igazodik a családok élethelyzetéhez. A rendszeresség azt jelenti, hogy a családok heti több alkalommal vesznek részt a programjaikon, előre egyeztetett időpontokban, ami elengedhetetlen a gyermekek fejlődésének nyomon követéséhez és támogatásához. A programba bevont gyermekek többsége hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű családból érkezik. Sok esetben olyan életkörülmények közül jönnek, ahol az alapvető készségek és képességek nem alakulnak ki megfelelően, ezért különösen fontos számukra a korai fejlesztés és a támogató közeg.

A Nefelejcs Biztos Kezdet Gyerekház Biharkeresztesen működő gyermek- és családtámogató szolgáltatás, amely a Biztos Kezdet program szakmai irányelvei alapján látja el feladatait. Az intézmény elsősorban a településen élő kisgyermekes, hátrányos helyzetű

családok támogatását tűzte ki célul. 2015 óta működik a városi önkormányzat fenntartásában, miután az „Esélyt a bihari gyermekeknek” projekt lezárult. Azóta folyamatosan azon dolgoznak az interjúkérdésekre adott válaszok alapján, hogy a legkisebbek és családjaik egy biztonságos, elfogadó közegbe érkezenek. Az ott dolgozók számára ez az intézmény nemcsak munkahely. 2019-től az intézmény működését új szakmai csapat végzi, amely a szolgáltatások megújításán és a családokkal való szoros együttműködésen dolgozik.

Jelenleg körülbelül 15 állandó család jár az intézménybe. A rendszeresség náluk azt jelenti, hogy a családok egy kialakított rend szerint, folyamatosan vesznek részt a programokban, nem csak alkalmanként. A gyerekek életkora fél évestől hároméves korig terjed. A legidősebbek hamarosan óvodába mennek, így a gyerekház fontos átmenetet jelent a családi környezet és az intézményes nevelés között. A hozzájuk járó családok között vannak halmozottan hátrányos helyzetűek, de egyre többen érkeznek rendezettebb körülmények közül is. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lennének rászorulóak. A mai rohanó, elszigetelő világban nagyon sok család marad egyedül, kevés támogatással, kevés valódi kapcsolódással. A gyerekház egyik legfontosabb feladata a korai gyermekkori fejlődés támogatása.

A mindennapi munkát három munkatárs végzi, valamint az önkormányzat biztosít számukra egy segítőt. A keretek sajnos szűkösek, ez folyamatos kihívás, de igyekeznek minden lehetőséget megragadni. Nagy segítség számukra a védőnő állandó jelenléte és a családsegítővel való folyamatos kapcsolat. A gyerekház optimális működéséhez a jövőben szükség lenne több szakembert bevonása, de ennek finanszírozási keretek szabnak gátat jelenleg. A gyerekház az intézmény vezetőjének elmondása, megítélése alapján nemcsak egy intézmény, hanem közösség. Itt barátságok szövődnek, kapcsolatok alakulnak, és a családok nincsenek egyedül. A korai odafigyelés nem luxus – alapvető szükséglet.

Az intézmény jelenlegi vezetője pályafutását a gyerekház szolgáltatásainak igénybevevőjeként kezdte, amikor szülőként, saját gyermekével jelent meg az intézményben. Ezt követően több lépcsőn keresztül, folyamatos szakmai fejlődés és tapasztalatszerzés eredményeként jutott el jelenlegi vezetői pozíciójába. Vezetői működését mindvégig meghatározza az a fokozott érzékenység és empátikus attitűd, amely már a kezdeti, szülői szerepvállalás során is megfigyelhető volt.

A Biztos Kezdet Gyerekházak mentora – aki mindhárom vizsgált gyerekház szakmai mentoraként tevékenykedett – általánosságban beszélt a gyerekházak működéséről; a részletes leírás jól szemlélteti az összetett, szerteágazó, komplex működési keretet. A gyerekek számára

(és sok esetben a szülők számára is) biztosított ingyenes tízórai, aminek elkészítésébe a szülők is bekapcsolódnak. A gyerekek fejlettségét / fejlődését rendszeresen mérik, támogatják a fejlődésüket (szokásrendszer, képességek, ismeretek) szükség esetén szakember bevonásával. A gyerekházban optimális feltételek mellett (tisztaság, érzelmi biztonság, játékok, programok) játszhat együtt a szülő a gyermekkel. A családok egész évben igénybe vehetik a tisztálkodási és mosási lehetőségeket. A szülők szülői szerepük gyakorlásához nevelési és viselkedési mintákat, információkat, valamint gyakorlati lehetőségeket kapnak, továbbá a különböző ügyintézési folyamatokban személyre szabott támogatásban részesülnek. A szakemberekkel való együttműködés célja a szociális háló támogatása, illetve a sokproblémás családok rendszerszintű segítése. A gyerekházak aktívan kapcsolódnak be a települések programjaiba, miközben igyekeznek stabil, megtartó közösséggé formálni a hozzájuk járó családokat. A vizsgált gyerekházakban – a település méretétől függően – általában évente 8–20 család vesz részt a programokon. A jogszabály szerinti rendszeresség produkálásába rengeteg energiát kell a gyerekházas kollégáknak befektetni; családlátogatások, színes, érdekes programok, a szülők igényeinek folyamatos nyomon követése, együttműködés a fenntartóval, társintézményekkel. A gyermek-szülő közös tevékenységének elősegítése érdekében a gyerekház munkatársai minden nap kezdeményeznek foglalkozásokat, amelyek általában a mozgásra, a mese- és vers foglalkozásokra, a vizuális tevékenységekre, az énekes-mondókás játékokra, valamint a környezet megismerésére épülnek. A foglalkozások - a könnyebb „fogyaszthatóság” érdekében - játékos, humoros formában kerülnek megszervezésre. A foglalkozások a gyermekek számára játékos és humoros formában kerülnek megszervezésre, miközben lehetőség nyílik az általános társadalmi és nevelési hagyományok bemutatására és megismertetésére a szülőkkel és a gyermekekkel. A gyerekházakban általában két fő munkatárs látja el a mindennapi feladatokat. A további, ideiglenes segítség bevonása – például a fenntartó által biztosított segítők – a fenntartó döntésétől függ.

A hosszabb idejű működés során a családok megismerik a gyerekházak tevékenységeit, és a „szájhagyomány” révén elterjed, mennyi hétköznapi napnak tűnő tevékenységben – például a tisztálkodás és mosás területén – tudnak segítséget nyújtani. A gyerekházak szolgáltatásainak és programjainak biztosítása mellett kiemelt szerepe van a jelzőrendszer működésének is, amely segíti a rászoruló családok azonosítását és támogatását. A működés kezdeti szakasza azonban számos intézmény esetében bizonyult a legkritikusabbnak a családok bevonása és a programok megszervezése szempontjából. A gyerekházak legfontosabb törekvése, hogy csökkentsék a

szociokulturális hátrányokat, kompenzálják a gyermekek fejlődési elmaradásait, és erősítsék a szülői kompetenciákat, mind a gyermek, mind a család számára. Egyes intézmények esetében az elért rendkívül magasnak tekinthető, mivel a rászoruló családok feltérképezésében a védőnők, a családsegítők és a gyerekház munkatársainak saját tapasztalatai egyaránt szerepet játszanak. Ennek ellenére a teljes körű elért biztosítása gyakran nem lehetséges, mivel a hátrányos helyzetű családok egy része kevésbé látható vagy nehezen elérhető a szolgáltatások számára. A gyerekházak számára a bevonás, különösen a rendszeresség biztosítása, kiemelt kihívást jelent, mivel a látogatás önkéntes, és a szülők nyitottsága, igényei és lehetőségei jelentősen eltérnek. A gyerekház munkatársai számára érzékeny feladat, hogy ne lépjenek túl azt a határt, ahol a családok már zaklatásként élik meg a behívást. Nem minden rászoruló család érhető el minden esetben, ugyanakkor a munkatársak folyamatosan keresik a családokat, és személyre szabott programokkal, valamint a partneri kapcsolatokra épülő szolgáltatásokkal igyekeznek bevonni őket.

Évente több közösségi rendezvényt szerveznek, amelyek közül néhány kifejezetten a gyerekház szolgáltatásait igénybe vevő családok szükségleteihez igazodik. Így hosszú távon jelentősen hozzájárulnak a gyermekek sikeres fejlődéséhez, az óvodára való felkészüléshez és a helyi közösség megerősítéséhez. Biharkeresztesen a rászoruló családok elérése nem kizárólag a klasszikus értelemben vett hátrányos helyzethez kapcsolódik. A településen kevésbé jellemző a tömegesen jelen lévő, halmozottan hátrányos helyzetű családok köre, ugyanakkor vannak olyan családok, akik élethelyzetükből adódóan fokozott támogatásra szorúlnak. Ide tartoznak többek között a krízist megélt családok, a válással, a gyásszal, bántalmazással, abúzzsal érintettek, illetve azok a szülők, akik érzelmi vagy mentális terheltség miatt nehezebben birkóznak meg a kisgyermeknevelés feladataival. A biharkeresztesi Biztos Kezdet Gyerekház ezeknek a családoknak jelentős részét el tudja érni, különösen azok közül, akik nyitottak a segítség elfogadására. Az intézmény nyitott, alacsonyküszöbű működése, a személyes jelenlét és a bizalmi kapcsolat kialakítása nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a sérülékeny helyzetben lévő családok fokozatosan bekapcsolódjanak a programokba. Ugyanakkor nem minden érintett család érhető el maradéktalanul. Vannak olyan szülők, akik bizalmatlanok az intézményekkel szemben, nehezen kérnek segítséget, vagy a megélt traumák miatt elzárkóznak a közösségi szolgáltatásoktól. Esetükben az elért hosszabb folyamat, amely gyakran több személyes találkozást, fokozatos kapcsolatépítést, valamint más szakemberekkel (pl. védőnő, gyermekjóléti szolgálat) való együttműködést igényel. Fontos hangsúlyozni, hogy az elért

nem valósítható meg minden esetben teljes körűen, mivel azt nem kizárólag a gyerekház vagy a jelzőrendszer működése határozza meg, hanem többtényezős, komplex hatásrendszer alakítja, amely magában foglalja a családok szocioökonómiai helyzetét, erőforrásait, együttműködési hajlandóságát, valamint a tágabb társadalmi és intézményi környezet sajátosságait. Ezzel összefüggésben megfigyelhető, hogy egyes családok esetében az intézmények számára nehezebb a kapcsolatfelvétel és a bevonás, amely mögött gyakran bizalmatlanság, alacsonyabb együttműködési hajlandóság, illetve a segítségkérés szükségességének eltérő megítélése áll. Ugyanakkor az is látható, hogy akik egyszer belépnek a gyerekház ajtaján, azok nagy eséllyel maradnak is. A válaszok alapján elmondható, hogy a gyerekházak igazi erejét nem abban látják, hogy mindenkit elérnek, hanem abban, hogy mindenki számára elérhetők; aki nyitott, aki segítséget keres, az tudja, hogy van egy hely, ahol elfogadják, meghallgatják, és ahol nem megbélyegzik, hanem támogatják.

A Zsákán megszűnő gyerekház működési ideje alatt több rászoruló családot is el tudott érni, azonban nem minden érintett család bevonása valósult meg. A településen ennél jóval több hátrányos helyzetű család él, akiknek elérésére lehetőség lett volna, azonban a gyerekház megszűnése miatt erre már nem kerülhetett sor. A tapasztalatok szerint mire a családok szélesebb köre megismerte az intézmény funkcióját és szolgáltatásait, a program megszűnt. Sok esetben a gyerekházba való belépés / bennmaradás legmarkánsabb nehézsége, hogy a szülőnek idegen helyre, egy intézménybe kell mennie, amivel kapcsolatban koragyerekkorától negatív tapasztalatai vannak. Míg a saját kulturális közegében magabiztosan eligazodik és rutinszerűen működik, addig egy integráló térben új normákkal, eltérő elvárásokkal, ismeretlen szereplőkkel és szituációkkal találkozik, amelyek fokozott alkalmazkodást és interkulturális kompetenciákat igényelnek. Az elérés folyamata nem minden esetben vezet sikeres bevonáshoz. Az egyik interjúalany megfogalmazásában ezt a családok egy része „meg tudja ugrani”, míg mások esetében ez nem valósul meg. A bevonást, valamint különösen a hosszabb távú részvétel fenntartását jelentősen elősegíti, ha az anyák a szolgáltatás igénybevételét olyan, számukra ismert és megbízható személy közvetítésével kezdik meg, aki lehet a közvetlen környezetükhöz tartozó szülő, nagyszülő, illetve valamely szakember (védőnő, családsegítő). Ha egy családot nem sikerül elérni, azt nem szabad kudarcként megélni. A szakmai felkészültség és a nyitottság ellenére előfordulhat, hogy egyes családok élethelyzete, mindennapi nehézségei vagy motiválatlansága miatt nem élnek a rendelkezésre álló lehetőségekkel. Ezekben az esetekben nem az információ hiánya a fő akadály, hanem gyakran a felhalmozódott problémák, a

bizalmatlanság, illetve a rendszertelenség, amelyek megnehezítik a rendszeres részvételt a szolgáltatásban.

Fontos látni, hogy a bevonás egy kölcsönös folyamat; a gyerekház lehetőséget, támogatást és elfogadó közeget biztosít, de a családok részéről is szükség van nyitottságra és együttműködésre. Ennek erősítésén folyamatosan munkát igényel.

Minden család egyedi, ezért rugalmasan alkalmazkodni kell a helyi igényekhez és biztosítani kell a szabad választás lehetőségét a részvétellel kapcsolatban. A program önkéntes alapon működik; a családoknak lehetőségük van csatlakozni, de nem kötelező. Minden eszközt igyekeznek általában biztosítani ahhoz, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek és családjaik számára is elérhető legyen a szolgáltatás és a helyi közösségek is támogassák a gyerekház működését. A tapasztalatok alapján sok család teljesen elszigetelődik, nem szeretné, hogy mások betekintést nyerjenek a nehéz élethelyzetükbe. Gyakran erős bennük a szégyenérzet, illetve az a félelem, hogy a problémáik láthatóvá válnak. Sok esetben az is akadályt jelent, hogy a családok nem hiszik el, hogy valódi, őszinte segítséget kapnak, és nem ellenőrzést vagy számonkérést. Félnek attól, hogy ha kapcsolatba kerülnek egy intézménnyel, akkor irányítani akarják őket, beleszólnak az életükbe, döntéseikbe. Ezt a fajta „irányítottságot” sokan nehezen viselik, ezért inkább elzárkóznak a lehetőségektől. A bizalom nem alakul ki egyik napról a másikra, azt hosszú idő alatt, következetes és hiteles munkával lehet csak elnyerni. Ha a családok nem érzik azt, hogy elfogadják őket ítélezés nélkül, akkor nem fognak megnyílni, és nem maradnak meg a programban. A hátrányos helyzet nagyon összetett és sokszor olyan élethelyzeteket, traumákat hordoz, amelyek kezelése komoly szakmai és emberi felkészültséget igényel. A családok részéről fontos annak megértése, hogy a segítség nem kizárólag abból áll, hogy „kapok, mert jár, mert szegény vagyok”. A valódi előre lépéshez aktív részvételre és együttműködésre van szükség. Ha a család megpróbál tenni a saját helyzetének javításáért, még ha kis lépésekben is, akkor a segítség hatékonyabbá válik és hosszabb távon valódi változást hozhat az életükben. Egyes családoknál a szociális és életvezetési nehézségek, például a munkaidő, a gyermekfelügyeleti problémák vagy a közlekedési akadályok, fizikailag is gátolhatják a részvételt. Emellett az érzelmi terheltség, a krízisek vagy a trauma miatt a szülőknél előfordulhat, hogy elzárkóznak, és félnek segítséget kérni. A bevonást megnehezítheti az is, ha a családok nem érzik azonnal a részvétel kézzelfogható eredményeit, különösen akkor, ha a gyermek fejlődése lassabb ütemű, vagy a szülők nincsenek tisztában a korai fejlesztés hosszú távú jelentőségével.

A gyerekházak gyerekekre és szülőkre gyakorolt hatása nem mindig egyértelműen kimutatható, ugyanakkor sok a pozitív tapasztalat az évek során. A gyermekek esetében leginkább a korai fejlesztés területén volt érzékelhető a hatás; fejlődött a kommunikációjuk, a mozgásuk, a szociális készségeik, valamint könnyebbé vált a későbbi bölcsődei vagy óvodai beilleszkedésük. A szülők közül többen nyitottabbá váltak a gyermekneveléssel kapcsolatos tanácsokra és fokozatosan erősödött a nevelési kompetenciájuk, megtanultak közösségben élni, szülőkkel együtt alapvető normákat elfogadni (kézmosás, asztalnál evés, kérésekre reagálás). Baráti kapcsolatok alakultak ki szülők és a gyermekek között is. A gyerekházban kialakított közösségi kapcsolatok révén baráti kapcsolatok alakultak ki mind a szülők, mind a gyermekek között. A gyermekek egészségi állapota javult, tisztaságuk, érdeklődésük és kommunikációs készségeik fejlődtek. Ezen túlmenően a gyermekek nyitottabbá és együttműködőbbé váltak, valamint érzelmi önállóságuk fejlődése megkönnyítette a fokozatos leválást a szülőktől.

A szülőkből nő az önismeret, az önbizalom, átrendeződik értékrendszerük, gyarapodik szokásrendszerük, nő „viselkedési poggyászuk”. Elkezdnek másképp gondolkodni a családi működésről, a gyerekvállalásról és - nevelésről, érzelmileg kiegyensúlyozottabbá válnak. Ugyanakkor voltak olyan esetek is, amikor a sok erőfeszítés ellenére sem sikerült tartós változást elérni. Előfordult, hogy a családok olyan mély szegénységben és olyan megszokott életminták szerint éltek, amelyekből nem tudtak vagy nem akartak kilépni. Ezekben az esetekben a gyerekház által nyújtott korai fejlesztés hatása sem mindig vált ki látványos változásokat a mindennapi életükben. A gyermekek viselkedését és fejlődését nagymértékben befolyásolja a családi minta. Amennyiben a szülők nem nyitottak a változásra, és nem jelent meg igény az életkörülmények vagy a nevelési szokások javítására, a fejlődés hatása sokszor nem tud beépülni a gyermek mindennapi környezetébe. A gyerekházba járó gyermekek többsége nagyon zárt, nehezen nyílik meg és sok esetben a családon belül nem kerülnek felszínre a valós problémák. A szülők gyakran nem is veszik észre, hogy gyermekük fejlődésében lemaradás tapasztalható, vagy ha érzékelik is, nem tudják pontosan megfogalmazni, mi okozza a nehézséget. A gyerekház ebben a korai időszakban rendkívül fontos szerepet tölt be, hiszen az hogy időben kerül felismerésre egy probléma, képes elindítani a fejlődést. A gyermekek számára a gyerekház biztonságos környezetet nyújt, ahol fokozatosan megnyílnak. A szülők esetében a gyerekház egyik legfontosabb hatása az, hogy ráirányítja a figyelmüket a gyermekük fejlődésére és az esetleges problémákra. Segít megérteni, hogy egy-egy elmaradás nem kudarc, hanem olyan helyzet, amelyben időben segítséget lehet és kell kérni.

A szülők fokozatosan nyitottabbá válnak, elfogadják a szakmai javaslatokat, és aktívabban bevonódnak gyermekük fejlesztésébe. A szülők ismereteiket tudják bővíteni különböző témákban, véleményt tudtak cserélni más szülőkkel. A gyerekek fejlődnek a többi gyerek által. Társas kapcsolatokra, beszédfejlődésre, játéktevékenységre, önállóságra nevelésben pozitív hatással van a gyerekház.

Az intézmények közötti kapcsolattartás révén megismerkednek a leendő óvónővel, és magával az óvodával. A rendszeres ott tartózkodás segíti a szülők értékrendjének formálását, gyarapodnak életvezetési ismereteik, nevelési problémák megoldásához segítséget kapnak. A gyerekház hatását a szakszolgálatok és a gyermekjóléti szolgálat is érzékeli. A gyermekeknél jobb fejlődési mutatók, kevesebb késleltetés és nagyobb szociális kompetencia tapasztalható. A szülőkkel való együttműködés során nagyobb nyitottság, könnyebb bevonhatóság és bizalom alakul ki a szakemberekkel szemben, ami elősegíti a családokkal való hosszú távú kapcsolattartást, a szükséges segítségnyújtást és a problémák korai felismerését. A gyerekház fontos kapcsolatot jelent a szakszolgálatok és a gyermekjóléti szolgálat felé is. Jelzőrendszeri szerepe van, hiszen segíti az információáramlást, és támogatja a családokat abban, hogy eljussanak a megfelelő ellátásokhoz. A szakszolgálatok számára a gyerekház visszajelzései értékesek, mivel a gyermekeket hosszabb időn keresztül, mindennapi helyzetekben ismerik meg.

A programból való kikerülés nem jár feltétlenül negatív következményekkel. A kapcsolat sok esetben nem szakad meg teljesen. Gyakran előfordul, hogy a családok később visszatérnek a gyerekházba a második vagy akár a harmadik gyermekükkel. Ez azt jelzi, hogy a korábbi tapasztalataik pozitívak voltak és bizalom alakult ki az intézmény és a család között. A gyerekház nem csupán egy időszakos szolgáltatás, hanem sok család számára biztonságos, megtartó közeg, amelyhez hosszabb távon is kötődnek. Ugyanakkor természetesen vannak olyan családok is, akik a program lezárását követően nem tartják a kapcsolatot. Ez egy természetes folyamat, hiszen minden család másként működik, más igényekkel és lehetőségekkel rendelkezik. A programban eltöltött idő jelentősége abban rejlik, hogy minél hosszabb ideig vesz részt egy család a gyerekház életében, annál nagyobb az esélye annak, hogy a fejlesztések és a nevelési minták beépülnek a mindennapjaikba. A tartós jelenlét mélyebb bizalmat, stabilabb fejlődést és hosszú távú hatást eredményezhet mind a gyermekek, mind a szülők esetében. Azok a gyermekek, akik rendszeresen járnak az intézménybe, könnyebben beilleszkednek az óvodába. A gyerekház a gyermekek testi, értelmi, érzelmi és szociális

fejlődésének nyomon követését biztosítja, a fejlődési elmaradások, a zavarok szűrését, és szükség esetén szakemberhez irányítást. Továbbá védőnői, orvosi, dietetikai és pszichoszociális tanácsadást, közösségi és egyéni prevenciók programokat, például várandós és baba-mama klubokat, szülői fórumokat. Emellett a gyerekház segít a szülőknek a mindennapi élet kihívásaiban is; tisztálkodás, mosás, háztartási tippek, érzelmi támogatás, párkapcsolati tanácsadás, valamint a gyermeknevelés és a családi élet harmonizálása terén. A hosszabb részvétel lehetővé teszi, hogy a családok tartósan megerősödjenek, a gyermekek képességei a lehető legjobban kibontakozzanak, és a helyi szakemberekkel, szakszolgálatokkal kialakított kapcsolatok révén biztosított legyen a következetes, összehangolt támogatás. Ha a programból kikerülés túl korán történik, fennáll annak a veszélye, hogy a gyermek fejlődése nem kapja meg azt a stabil alapot, amelyre később építeni lehetne. A programban eltöltött idő ezért kulcsfontosságú, csökken a gyermekek korai fejlődésének és a szülői támogatásnak a folyamatos nyomon követése és kevésbé tudják biztosítani a fejlődési elmaradások korai felismerését. A csoportos foglalkozások lehetőséget teremtenek a kortárs kapcsolatok kialakítására, a közös játékokra, valamint az alapvető szabályok, szokások elsajátítására. A biztonságos, elfogadó környezet hozzájárul a gyermekek érzelmi stabilitásának kialakulásához, amely meghatározó a későbbi tanulási és beilleszkedési folyamatok szempontjából. A szülők aktív részvétele a foglalkozásokon lehetőséget biztosít arra, hogy megismerjék gyermekük fejlődési sajátosságait, és elsajátítsák azokat a mindennapokban is alkalmazható fejlesztő módszereket, amelyekkel otthoni környezetben is támogatni tudják gyermekük fejlődését. Ez különösen fontos azon családok esetében, ahol korlátozottabbak a fejlesztési lehetőségek.

A gyerekház szerves részét tudja képezni a közösségnek. A szakértők vélekedése szerint nem elszigetelten működik, hanem folyamatos kapcsolatot tart fenn a település különböző intézményeivel, szakembereivel és a családokkal. A közösségre gyakorolt hatás több szinten is megjelenik. Egyrészt erősíti az együttműködést a szociális, egészségügyi és nevelési területen dolgozó szakemberek között, másrészt hozzájárul ahhoz, hogy a családok hamarabb és hatékonyabban kapjanak segítséget. A gyerekház egyfajta kapcsolódási pontként működik a családok és az ellátórendszer között. A gyerekház támogatottsága elsősorban a szakmai együttműködésekben érhető tetten. Jó kapcsolatot ápolnak az önkormányzattal, a gyermekjóléti szolgálattal, a védőnői szolgálattal, valamint a helyi bölcsődével, óvodával és más intézményekkel. A közös munka egyik alapja az adott célra és feladatra szervezett, rugalmas, kooperációra épülő csapatmunka, amelyet a gyerekház vezetője tervez, szervez és irányít. A

megbeszéléseken a gyerekház valamennyi munkatársa részt vesz, szükség esetén pedig meghívott szakemberek vagy akár szülők is bekapcsolódhatnak a szakmai munkába. Az ülések során közösen tervezik meg a következő időszak heti és havi feladatait, a heti rendet, az étlapot, valamint értékeli az előző időszak tapasztalatait. Ez biztosítja a tudatos, átgondolt és egységes szakmai működést. Emellett a gyerekház havonta egy alkalommal csoportmegbeszélést is szervez, amelyen állandó résztvevők a védőnő, a gyerekház valamennyi munkatársa, valamint a gyermekjóléti szolgálat szakemberei, például a családgondozó és az esetmenedzser. A megbeszélések témájától függően további szereplők is bekapcsolódhatnak, például a fenntartó képviselője, a gyámhivatal munkatársa, intézményvezetők, a bölcsőde vagy óvoda vezetője, a közösségi ház képviselője, civil szervezetek vagy önkéntesek. A csoport megbeszélések végén minden esetben közös megállapodás születik a feladatokról, a felelősökről és a határidőkről, a kompetenciahatárok betartása mellett. A megbeszélésekről jegyzőkönyv készül, amelyet a résztvevők aláírnak. Összességében elmondható, hogy a gyerekház stabil, elfogadott szereplője a helyi közösségnek. A települések rendezvényeire (falunap, egyházi családi nap) rendszeres meghívást kapnak, sőt a társintézmények rendezvényein is rendszeres résztvevők.

Önkormányzati szinten nem minden településen van a gyerekháznak támogatottsága. Ahol van, ott biztosított a fenntartás, a normatív támogatás, a helyi szakemberek (védőnők, gyermekjóléti szolgálat, bölcsőde, óvoda) aktívan bevonódnak a szakmai munkába, a közösségi és civil szervezetek pedig különböző programokkal és erőforrásokkal segítik a működést. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a közösségi életbe való bevonódás nem egyik napról a másikra történt. A program egyik alappillére az, hogy a kirekesztett, hátrányos helyzetű családok elfogadása már egészen kisgyermekkorban elkezdődjön. Ezt nem csak elmondani kell, hanem megélhetővé tenni – gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt. A kezdetekben ez kihívást jelentett. Konfliktusok alakultak ki a szülők között, mivel nem egyformán kezelték egymás gyermekeit. Ilyenkor nagyon fontos a szakemberek aktív jelenléte, és az azonnali reagálás lehetősége. Ezeket a helyzeteket nem lehet félvállról venni, mert ha nem kezelik időben, könnyen további feszültségekhez vezetnek. Mára az ilyen jellegű konfliktusok egyre ritkábban fordulnak elő, de ez persze nem jelenti azt, hogy a probléma megszűnt. A sztereotípiák jelen vannak a társadalomban, és ez alól a gyerekház sem kivétel. Közösségi szinten a támogatottság talán nem mindig látványos, de nagyon is jelen van. Ez abban mutatkozik meg, hogy a családok visszajárnak, ajánlják a gyerekházat egymásnak, és bizalommal fordulnak az ott dolgozókhoz.

Ez azt jelzi, hogy nem kívülálló intézmény, hanem egy elfogadott, élő része a település közösségének.

A Biztos Kezdet Gyerekház közösségbe való beágyazódása fokozatos és összetett folyamat volt. A működés kezdeti szakaszában nehézséget jelentett, hogy sem a szakemberek, sem a helyi lakosság nem rendelkezett pontos ismeretekkel az intézmény feladatairól, céljairól és hosszú távú jelentőségéről. Ez az ismerethiány kezdetben bizonytalanságot és távolságtartást eredményezett, ami megnehezítette a gyerekház elfogadását és beilleszkedését a települési közösségbe. A közösségbe való beépülést tovább nehezítette a negatív attitűdök és rosszindulatú megjegyzések jelenléte, amelyek elsősorban a program célcsoportjához és működéséhez kapcsolódtak. Ennek ellenére az intézmény munkatársai tudatos és kitartó közösségformáló munkát végeznek annak érdekében, hogy a helyi lakosság számára láthatóvá váljon az intézmény szerepe és társadalmi haszna. A nyitott programok, a folyamatos jelenlét és a családokkal kapcsolatos eredmények hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyerekház hatni tudjon a közösség szemléletére és elfogadottsága fokozatosan erősödjön. A gyerekház közösségre gyakorolt hatása elsősorban a szemléletformálásban és a közösségi kapcsolatok erősítésében mutatkozott meg. A családok aktívabbá váltak, bátrabban fordultak segítségért, valamint erősödött a közösséghez való tartozás érzése. A gyerekház közösségi térként való működése hozzájárult a társas izoláció csökkentéséhez, különösen a kisgyermekes családok körében. A támogatottság tekintetében azonban jelentős kihívásokkal kellett szembenézni.

A tapasztalatok alapján a családok nagymértékben hasznosnak tartják a gyerekház szolgáltatásait. A szülők értékelik, hogy szakmai támogatást kapnak a gyermeknevelésben, a személyes és családi kompetenciák fejlesztésében, valamint az érzelmi és szociális készségek erősítésében. A közös programok, szülői fórumok és közösségi események során megtapasztalják a támogatást és a bizalmat, ami hozzájárul a gyermekek egészséges fejlődéséhez és a szülők megerősödéséhez a nevelési és mindennapi élethelyzetekben. A gyerekház segít abban is, hogy a családok megtapasztalják a közösséghez tartozás élményét, és aktívan bevonódnak a programokba, ami erősíti a „mi-érzésüket” és a közösségi összetartozást. Ez hosszú távon javítja a családok társadalmi integrációját. A gyerekházas családok többsége megbecsüli az intézményt, az ott kapott segítséget, hálásak a támogatásért. Sok esetben a családok véleménye a szolgáltatásról nagyon eltérő. A felmérés során a válaszadók egy része hasznosnak tartja az ott nyújtott segítséget, természetesen vannak ellenpéldák is. A tapasztalatok azt mutatják, hogy egyes családok lenézték azokat, akik

rendszeresen jártak a gyerekházba, anélkül, hogy valójában tudták volna, mi zajlik az intézményben. Kívülről sokszor félreértelmezik a Komádi Gyerekházban zajló tevékenységeket, és azt feltételezik, hogy a családok „nincs jobb dolguk”, pedig a részvétel nem jelenti azt, hogy valakinek egész nap az intézményben kell tartózkodnia, vagy emiatt elhanyagolná az otthoni teendőit. A gyerekházban a rendszeresség és a folyamatos jelenlét a legfontosabb szempont. A tapasztalatok szerint a családok nemcsak hasznosnak tartják a Komádi Gyerekház szolgáltatásait, hanem magukénak is érzik az intézményt. Ezt többek között az is mutatja, hogy szívesen vesznek részt különféle közösségi tevékenységekben és önkéntes felajánlásokban. Jó példaként említhető, hogy a családok aktívan részt vettek az intézmény területén egy kiskert kialakításában és gondozásában. A kert kialakítása nem csupán programként szolgált, hanem egy tanulási folyamatot is biztosított, amely során a gyermekek és a szülők megtapasztalhatták, hogy sok mindent értékesebbé és költséghatékonyabbá tehetnek, ha saját maguk hozzák létre. Arra is volt példa, hogy az intézmény felajánlasként palántákat kapott, és a szülők aktívan gondoskodtak a kert karbantartásáról, ezzel erősítve a közösségi részvételt és a felelősségvállalást. Ugyanez a megfigyelhető hatás a Komádi Gyerekház által szervezett közösségi rendezvények esetében is érvényesül. A rendezvényeken való részvétel a családok számára is értéket képvisel, mivel nem csupán szolgáltatásként, hanem közösen kialakított, közös ügyként élik meg. A programok során a gyermekek olyan környezetben szocializálódnak, ahol a kooperáció, a felelősségvállalás és az összetartás mindennapi gyakorlatként jelenik meg. Ezen készségek elsajátítása és a közösségi élmények megtapasztalása a gyermekek fejlődése szempontjából legalább olyan jelentős, mint a hagyományos fejlesztő foglalkozások. A gyerekház sikerességének egyik legfontosabb oka az, hogy a családok valós igényeire reagál, komplex módon közelíti meg a családok helyzetét és nem elvárásokat támaszt, hanem lehetőségeket kínál. A gyerekház sikerét meghatározza e mellett a benne dolgozók személyisége. A siker fokozható a helyi közösségek és szakemberek szorosabb bevonásával, a szolgáltatásokhoz való elérhetőség további javításával, valamint a családok motivációjának erősítésével. Fontos a családok folyamatos bevonásának erősítése, különösen azoknál, akik különböző okok miatt nehezen élnek a lehetőségekkel. Javítani kell a szakmai együttműködést a települési és térségi szolgáltatókkal, a kommunikációt a helyi közösséggel, valamint a dokumentáció és visszajelzési rendszer folyamatos fejlesztését. A sikeres működés alappillére az is, hogy az intézmény munkatársai és a munkájukat segítő közeg kreatívan tudja használni a rendelkezésre álló lehetőségeket, még szűkös anyagi keretek között

is. Kiemelten fontos tényezője az intézmények létjogosultságát illetően, hogy az önkormányzati vezetés és a fenntartók valóban fontosnak tartják ezeket az intézményeket, mert ahol ez a támogatás hiányzik, ott a működés könnyen ellehetetlenül, majd megszűnik.

A gyerekház működésének egyik alapja a folyamatos és együttműködésre épülő kapcsolat a helyi ellátórendszer szereplőivel. A védőnővel és a gyermekorvossal szoros, rendszeres szakmai kapcsolatban állnak. Ők nemcsak tanácsadással segítik a munkát, hanem aktívan részt vesznek a szülők támogatásában is, például egészségügyi, táplálkozási vagy életmódbeli kérdésekben. A szociális ellátórendszerrel, különösen a gyermekjóléti szolgálattal, a családgondozókkal és az esetmenedzserekkel való együttműködés kiemelten fontos. A jelzőrendszer részeként kölcsönösen tájékoztatják egymást a családok helyzetéről, szükségleteiről, és közösen keressük a megoldásokat. Ez az együttműködés hozzájárul ahhoz, hogy a családok időben és megfelelő helyre kapjanak segítséget. A gyerekház a környező településeken és az elszigetelt területeken élő családokra is figyelmet fordít.

3.5.2. Kérdőívek

A kérdőíves felmérés során összesen 77 kitöltött kérdőív érkezett vissza (3. melléklet). A kérdőívek célcsoportját azok a szülők képezték, akik rendszeresen részt vesznek a működő gyerekházak programjaiban. Bár az eredeti elképzelés az online kitöltés lett volna, ez minimális digitális írástudást, internet-hozzáférést és erre alkalmas eszköz meglétét feltételezte, ami a célcsoport esetében nem volt mindenki számára biztosított. Emiatt a kérdőívek kitöltése papír alapon, a gyerekházak munkatársainak segítségével történt. A munkatársak felolvasták a kérdéseket, segítették a válaszok bejelölését és rögzítését.

A válaszadók 87%-a nő volt (67 fő), 12%-a férfi (9 fő), 1% (1 fő) nem nyilatkozott a neméről. A nők nagyobb arányban való részvétele, feltételezhetően a magasabb válaszadási hajlandóságukkal magyarázható.

Az életkor adatainak gyűjtése során egy fiatal szülők (18. életév betöltése előtt) esetében a kérdőív kitöltéséhez szülői beleegyező nyilatkozat beszerzése lett volna szükséges, hogy adataik a szakdolgozatban felhasználhatók legyenek. Mivel a Komádi Gyerekházakba jellemzően a szegregált térségből érkező családok járnak, a nyilatkozat beszerzése körülményes és időigényes lett volna. Ennek következtében a kérdőívek kitöltéséhez a gyerekházak munkatársai biztosították a szülők szóbeli beleegyezését minden kérdéses esetben.

A válaszadók többsége a 21–30 éves (30 fő, 39%) és a 31–40 éves (35 fő, 45%) korcsoportba tartozott. Egyetlen válaszadó (1 fő, 1,3%) a 15–20 éves korcsoportból került ki, így az ő adata statisztikailag kevés súllyal bír, de a későbbi kutatások során figyelembe vehető. A 41–50 éves korcsoportot 8 fő (10%), míg az 51–60 éves korcsoportot 3 fő (4%) képviselte.

Az iskolai végzettséget tekintve a válaszadók körében nagyobb szóródás figyelhető meg. A legnagyobb arányban az általános iskolát jelölték meg legmagasabb végzettségként (25 fő, 32,5%), egy fő pedig azt nyilatkozta, hogy a 8 osztályt sem fejezte be. A válaszadók 22,1%-a (17 fő) rendelkezik szakmunkásképző bizonyítvánnyal, 8 fő szakközépiskolát végzett, 21 fő (27,3%) érettségi bizonyítvánnyal rendelkezik. Felsőfokú végzettségű válaszadók összesen öt fő volt, ebből 2 fő felsőfokú szakképzéssel, 3 fő pedig főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezik.

A kérdőívet kitöltő válaszadók családi állapota alapján a többség házas vagy élettársi kapcsolatban él; konkrétan 37 fő (48,1%) házas, míg 20 fő (26%) élettársi kapcsolatban van. Az elvált és özvegy válaszadók aránya alacsonyabb, 10 fő (13%) illetve 3 fő (3,9%), a hajadon vagy nőtlen válaszadók pedig 7 főt (9,1%) tettek ki. Bár a házas és élettársi kapcsolatban élő szülők dominálnak, feltételezhető, hogy az elvált vagy egyedülálló szülők, különösen a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű térségekben, fokozottan kiszolgáltatott helyzetben vannak, különösen, ha a gyermekvállalás idején még nem töltötték be a 18. életévüket.

A gyermekek számát tekintve a válaszadók többsége két vagy három gyermeket nevel, összesen 48 főt (62,4%). A mintában jelen voltak a négy gyermeket nevelő szülők is, 11 fővel (14,3%), öt gyermeket nevelő válaszadó öt fő (6,5%), valamint egyetlen 6 gyermekes család (1,3%). Ezek az adatok azt mutatják, hogy gyerekházakba járó szülők többsége kis- és közepes méretű családban él, ugyanakkor a nagyobb gyermeklétszámú családok is képviseltetik magukat, ami a gyerekházi programok célcsoportjának összetettségét is jelzi.

A család egy főre jutó jövedelmére vonatkozó kérdés érzékeny témát érint, ezért előfordulhat, hogy a válaszadók túl- vagy alulértékelik anyagi helyzetüket. A kérdésből hiányzott a nettó vagy bruttó kitétel, ami a pontos értékeléshez fontos lett volna; mivel azonban sokan nem tudják a különbséget, a válaszok pontatlan megadása torzulást okozhatott volna. A mintában a jövedelmi helyzet igen változatos volt. A válaszadók közel fele, 38 fő (49,4%) egy főre jutó jövedelme alapján 50.000 forint alatti összegből él, további 15 fő (19,5%) 50.000–100.000 forint közötti jövedelemmel rendelkezik, míg 14 fő (18,2%) jövedelme 100.000–150.000 forint közé esik. A 150.000–250.000 forint közötti kategóriába egyetlen válaszadó sem

tartozott, a 250.000 forint feletti jövedelemmel rendelkezők pedig 10 főt (13%) tettek ki. Az adatok alapján megállapítható, hogy a gyerekházak nem kizárólag a társadalom periferiáján élő családoknak nyújtanak segítséget, és hogy a családok nehézségei nem minden esetben anyagi jellegűek.

A kérdőív következő kérdése a gyermekek számára vonatkozott, amely egy kvantitatív változóként került rögzítésre. A válaszadók körében két gyermekes család 24 főt (31,2%), míg egy gyermekes család 8 főt (10,4%) tett ki. Három gyermeket nevelő szülő 24 fő (31,2%), négy gyermekes 11 fő (14,3%), öt gyermekes 5 fő (6,5%), míg egyetlen válaszadó hat gyermekről számolt be (1,3%). Az adatok alapján jól látható, hogy a gyerekházak programjaiba a kis- és közepes létszámú családok mellett nagyobb gyermeklétszámú családok is bekapcsolódnak, ami a programok célcsoportjának változatosságát és összetettségét tükrözi.

A kérdőíves felmérés során a kitöltők 19 állítást értékelték 1–6-ig terjedő skálán, ahol az 1-es érték az „egyáltalán nem ért egyet”, a 6-os pedig a „teljes mértékben egyetért” kategóriát jelenti, a köztes értékek (2–5) részleges egyetértést tükröznek. Az adatok elemzése egyértelműen alátámasztja, hogy a Biztos Kezdet Gyerekház program jelentős hatással van a gyermekek fejlődésére, a szülők kompetenciájára, biztonságérzetére és közösségi kapcsolataira.

Az első állítás, „A gyerekház nagy segítséget jelent a gyereknevelésben,” esetében a válaszadók 1-es kategóriát 3 fő (4%), 2-est 5 fő (6,5%), 3-ast 10 fő (13%), 4-est 9 fő (12%), 5-öst 25 fő (32,5%), 6-ost pedig 25 fő (32,5%) jelölt. Ez azt mutatja, hogy a kitöltők 65%-a erősen egyetértett az állítással, jelezve a gyerekház program gyakorlati hasznát a gyermeknevelésben.

A gyermek fejlődésére vonatkozó állításnál „A gyerekháznak köszönhetően sokat fejlődött a gyermekem mozgása, beszéde és viselkedése, jobban boldogul az óvodában, iskolában,” a válaszadók 1-es kategóriát 2 fő (2,5%), 2-est 6 fő (7,8%), 3-ast 11 fő (14%), 4-est 10 fő (13%), 5-öst 24 fő (31%), 6-ost 24 fő (31%) jelölte, így a 5–6-os értékeket összesen 48 fő (62%) adta, bizonyítva a gyerekház jelentőségét a gyermekek korai fejlesztésében.

A szülői kompetenciát mérő állítások, például „A gyerekház nekem is segít, hogy jobban boldoguljak az életben” és „A gyerekház segít nekem jobban gondoskodni a gyermekemről,” esetében az 5 és 6-os értékeket 46–49 fő (60–64%) jelölte, a köztes és alacsony értékeket 28–31 fő (36–40%) adta. Ez egyértelműen mutatja, hogy a program a szülők nevelési és gondoskodási képességeit is erősíti.

A biztonságérzetet mérő állításnál, „Amikor ott vagyok, úgy érzem, én is és a gyermekeim is biztonságban vagyunk,” az 5 és 6-os értéket 45 fő (58%) jelölte, míg 32 fő (42%) köztes vagy

alacsony értéket választott. A közösségi élményt és problémamegosztást vizsgáló állítás, „Itt tudok beszélgetni más szülőkkel és olyanokkal, akik tudnak segíteni,” esetében 44 fő (57%) értékelte 5-re vagy 6-ra, jelezve a gyerekház támogató és közösségépítő szerepét. A gyermekek jólétére vonatkozó állításnál, „A gyermekeim itt jól érzik magukat,” 46 fő (60%) választotta az 5–6-os kategóriát, 31 fő (40%) köztes vagy alacsonyabb értéket adott.

A gyerekház további működésére vonatkozó állítás, „Szeretném, ha a gyerekház továbbra is működne,” esetében 50 fő (65%) jelölte a 6-ost, további 20 fő (26%) az 5-öst, így a kitöltők 90%-a erősen támogatta a program folytatását, csupán 7 fő (9%) jelezte, hogy kevésbé tartja fontosnak. Ez jól mutatja a gyerekház program alapvető jelentőségét a hátrányos helyzetű családok számára.

A negatív állítások, mint „Nincs szükségem a gyerekházra,” „Nem bízik ott az emberekben,” vagy „Nem érzem, hogy tud segíteni,” esetében a válaszadók túlnyomó többsége alacsony vagy köztes értéket jelölt. Például a „Nincs szükségem a gyerekházra” állításnál csupán 11 fő (14%) választotta az 5–6-os kategóriát, míg 66 fő (86%) alacsony vagy köztes értéket adott, jelezve, hogy a program szükséges és értékes számukra. A „Nem bízik ott az emberekben” állításnál 8 fő (10%) adta az 5–6-os értéket, míg 69 fő (90%) alacsonyabb vagy köztes értéket jelölt, ami megerősíti a gyerekház bizalomépítő szerepét.

Összességében elmondható, hogy a gyerekház által nyújtott szolgáltatásokkal a válaszadók többsége teljes mértékben elégedett, a negatív megítélés ritkán fordult elő. A szülők számára leginkább vonzó elemeket a válaszok gyakorisága alapján vizsgálva kiderült, hogy a gyermekek fejlődését támogató foglalkozások a legnagyobb népszerűségnek örvendenek; 52 fő, azaz a válaszadók 68%-a jelölte ezt a legfontosabb szempontként. A közösségi élmények, illetve a más szülőkkel és szakemberekkel való beszélgetés lehetősége 47 fő (61%) szerint kiemelkedő értéket képvisel, mivel ezek a kapcsolatok erősítik a szülők támogatottság-érzését és a problémák megosztásának biztonságát. Emellett 45 fő (58%) hangsúlyozta a gyerekház biztonságos, támogató környezetének fontosságát, amelyben mind ők, mind gyermekeik egyaránt jól érzik magukat. A válaszadók 39 fője (51%) emelte ki, hogy a gyerekházban elsajátított mindennapi készségek és nevelési tanácsok nagyban segítik a hétköznapi életben való eligazodásukat, míg 35 fő (46%) különösen értékelte a gyermekek társas készségeinek és önállóságának fejlődését, amely a későbbi óvodai és iskolai beilleszkedésüket is megkönnyíti.

Ezek az adatok megerősítik, hogy a gyerekházak szolgáltatásai nem csupán a gyermekek fejlesztését szolgálják, hanem a szülők kompetenciáját, biztonságérzetét és közösségi kapcsolatait is jelentősen erősítik, és a válaszadók többsége támogatja a program folytatását.

A második kérdőíves blokkban a szülők 1–6-ig terjedő skálán értékelték, mennyire értenek egyet az állításokkal, ahol az 1-es azt jelenti, hogy „egyáltalán nem ért egyet”, míg a 6-os a „teljes mértékben egyetért” kategóriát jelzi. Az első állítás, „A gyerekház segít, hogy a gyermekem többet tanuljon, jobban fejlődjön, jobban boldoguljon a későbbiekben,” esetében 5–6-os értéket 48 fő (62%) jelölt, míg 1–4-es választ 29 fő (38%) adott, ami azt mutatja, hogy a szülők többsége a gyermek fejlődésére gyakorolt pozitív hatást érzékeli.

Annál az állítás, hogy „A gyermekem új dolgokat tanulhat játék közben” 46 fő (60%) adta a 5–6-os választ, 31 fő (40%) köztes vagy alacsony értéket jelölt, megerősítve, hogy a játékos tanulás kiemelkedően fontos elem a gyerekház programban. „A gyermekem szívesen jár a gyerekházba” állításra 47 fő (61%) jelölte az 5–6-os értéket, míg 30 fő (39%) köztes vagy alacsonyabb kategóriát választott, jelezve a gyermeki motiváció és a pozitív élmény jelenlétét.

A szülői kompetenciát és támogatást vizsgáló állításoknál, például „A gyerekház segít abban, hogy jobb szülő legyek” és „Kapok tanácsot, ami segített nehéz helyzetben,” az 5–6-os választ 45–49 fő (58–64%) adta, a köztes és alacsony értékeket 27–32 fő (36–42%) jelölte, így egyértelműen látszik, hogy a gyerekház program erősíti a szülők nevelési képességeit és támogatást nyújt számukra a mindennapi életben.

A gyermekmegértést és állapot felismerést segítő állításnál, „Segítséget kapok abban, hogy jobban megértsem a gyermekem viselkedését, betegségét, állapotát, a saját helyzetemet,” 5–6-os értéket 44 fő (57%) jelölt, 33 fő (43%) köztes vagy alacsonyabb kategóriát választott. Hasonlóan, a hivatalos ügyekben nyújtott támogatásra vonatkozó állítás, „A gyermekháztól hivatalos ügyekben is kapok segítséget,” esetében 41 fő (53%) értékelte az 5–6-os kategóriában a szolgáltatás hasznosságát, 36 fő (47%) köztes vagy alacsony értéket adott.

Az információhoz jutás és tájékoztatás fontosságát mérő állítás, „A gyerekházban megfelelő tájékoztatást kapok az óvodáról, iskoláról, orvosi ellátásokról stb.,” esetén 43 fő (56%) jelölte az 5–6-os választ, míg 34 fő (44%) köztes vagy alacsony értéket adott. A gyerekházban dolgozók kedvességét és segítőkészségét vizsgáló állításnál 49 fő (63%) adott 5–6-os értéket, 28 fő (37%) köztes vagy alacsonyabbat. Végül a „Bátran elmondhatom a véleményem” állításra 46 fő (60%) jelölte az 5–6-os kategóriát, 31 fő (40%) köztes vagy alacsonyabb értéket választott.

Az összesített eredmények alapján egyértelmű, hogy a gyerekházak szolgáltatásai nem csupán a gyermekek fejlődését támogatják, hanem a szülők biztonságérzetét, kompetenciáját, információhoz jutását és közösségi kapcsolatait is erősítik. A magas arányú 5–6-os értékek minden állításnál azt mutatják, hogy a gyerekház program kiemelkedő szerepet játszik a korai intervencióban, és a hátrányos helyzetű családok számára alapvető támogatást nyújt mind a gyermek, mind a szülő szempontjából.

Arra a kérdésre, hogy a szülők számára mi tetszik leginkább a gyerekházak által nyújtott szolgáltatások közül, a válaszokat gyakoriságuk alapján elemezve az alábbi eredmények születtek:

- mosás, tisztálkodási, hajvágási lehetőségek;
- internet hozzáférés;
- szakemberek segítsége, tanácsadás;
- hivatalos ügyintézésben való segítségnyújtás;
- adományok, felajánlások;
- rendszeres étkezési lehetőség;
- főzési lehetőség;
- családi légkör, biztonságos környezet, megbízhatóság;
- játék kölcsönzési lehetőség;
- rendszeres rendezvények / kirándulások / programok.

A kérdés párja azt volt hivatott vizsgálni, hogy mi az, ami legkevésbé kedvelnek a gyerekházban. Általában pozitív a megítélés, néhány válaszadó említette csupán az előítéleteket („kimondanak” engem), úgy érzi, kibeszélik őket, ha oda járnak. Problémaként fogalmazták meg, hogy a közösségbe kevés édesapa jár (ennek oka nem ismert). Egy esetben került megemlítésre, hogy a gyerekház anyagi támogatást is nyújthatna. Ez azért figyelemre méltó, mert a szociális segélyezés iránti igény egy olyan intézménnyel szemben jelenik meg, amelynek fenntartása önmagában is nehézségekbe ütközik. Megfogalmazódott az az igény is, hogy a szülők akár gyermek nélkül is csatlakozhassanak a programokhoz. Többen említették, hogy nagy segítség lenne, ha tudnának munkalehetőséget biztosítani, vagy akár gyermekfelügyeletet, hogy vissza tudjanak menni a szülők dolgozni. A megadott válaszok sok esetben túllépnének a gyerekház működési keretein.

A vizsgált települések társadalmi és gazdasági jellemzői jelentős eltéréseket mutatnak, amelyek közvetlenül befolyásolják a Biztos Kezdet Gyerekházak működését és a szolgáltatások

igénybevételét. A kisebb, elszigeteltebb közösségekben a szociális háló kevésbé fejlett, így az intézmények szerepe kulcsfontosságú. Ezek a gyerekházak gyakran az egyetlen elérhető támogatást jelentik a családok számára, és a részvétel ösztönzése is nagyobb erőfeszítést igényel. Ugyanakkor a nagyobb, urbanizáltabb településeken több alternatív program és intézményi lehetőség áll rendelkezésre, ami lehetővé teszi a családok számára a szélesebb körű részvételt, de a gyerekház itt is értékes kiegészítő szerepet tölt be, például a közösségi kapcsolatok erősítésében és a szülői kompetenciák támogatásában.

Az infrastruktúra, az elérhető szolgáltatások és a helyi közösségi erőforrások mértéke alapvetően meghatározza a gyerekházak hatékonyságát és az elérhetőségüket. A könnyen megközelíthető, jól felszerelt településeken a családok aktívabbak, és magasabb a programok igénybevételének aránya, míg a perifériára szorult, nehezen elérhető településeken a gyerekház szerepe elsősorban a folyamatos jelenlét és a stabil támasz biztosítására koncentrál. Ezért a program sikeressége érdekében kiemelten fontos a helyi sajátosságok figyelembevétele, a rugalmas jó gyakorlatok alkalmazása, valamint a folyamatos együttműködés a családok és a helyi intézmények között.

Megállapítható, hogy a települések eltérő társadalmi-gazdasági státusza, infrastruktúrája és közösségi kapcsolatrendszere alapvetően meghatározza a Biztos Kezdet Gyerekházak működését és a szolgáltatások elérését, ugyanakkor minden vizsgált településen egyértelműen látszik a program értéke; a gyermekek fejlődésének támogatása, a szülők kompetenciájának erősítése és a közösségi kapcsolatok fejlesztése minden esetben kiemelkedő szerepet tölt be.

4. Következtetések és javaslatok

4.1. A kutatási kérdések és hipotézisek értékelése

A jelen kutatás egyik legjelentősebb korlátja a mintavétel területi és intézményi szűkössege, amely a Biztos Kezdet Gyerekházak eltérő működési környezetéből adódik. Ez azt jelenti, hogy az eredmények nem feltétlenül általánosíthatók minden településtípusra vagy régióra, illetve az intézmények különböző szakmai gyakorlatainak hatása is eltérő lehet. Emellett a vizsgálat során felhasznált adatgyűjtési módszerek az alanyok szubjektív megítélésén alapszik, ami befolyásolhatja az eredmények objektivitását. A kutatásban részt vevő családok motivációja és együttműködési hajlandósága ugyancsak jelentős szórást mutatott, ami szintén nehezíti az egységes következtetések levonását. A kérdéseket úgy kellett megfogalmazni, hogy szegregátumokban, erős elszigeteltségben élő családok számára is értőké legyenek, ugyanakkor a túlegyszerűsítés ne jelentsen információvesztést/-torzulást.

A kutatási kérdések és a hipotézisek értékelése alapján egyértelmű, hogy az adatgyűjtés eredményei nagy részben megerősítették a feltételezéseket. A vizsgált mutatók – például az iskolai végzettség, családszerkezet, települési infrastruktúra és társadalmi-gazdasági helyzet – jelentős hatással vannak a Biztos Kezdet Gyerekházak működésére és a programhoz való hozzáférésre. Az adatok azt mutatják, hogy a kevésbé fejlett infrastruktúrával rendelkező, alacsony jövedelmű és korlátozott szociális hálójával bíró településeken – melyek a szakirodalom szerint hátrányos helyzetűnek tekinthetők – a családok nagyobb arányban veszik igénybe a gyermekház szolgáltatásait. Ezekben a térségekben a személyes kapcsolatok, az egyéni figyelem és a közvetlen támogatás kiemelt jelentőségű, ugyanakkor nehezebb az új családok elérése és bevonása, mivel a bizalmatlanság szintje magasabb, és a program fenntartása is nagyobb erőforrást igényel. A vizsgálat rámutatott, hogy ezek a családok a programtól gyakran „többet” várnak.

Továbbá a kutatás során igazolódott, hogy a szülők együttműködési hajlandósága eltérő lehet, ami részben függ a település fejlettségétől és a helyi közösségi erőforrásoktól, a család helyzetétől, az előítéletektől, illetve attól, hogy alapvetően milyen a gyermekház megítélése a közösségben. A program leginkább pozitív hatása ott volt tapasztalható, ahol a családok számára kevés alternatív támogatási lehetőség áll rendelkezésre, vagy az elmaradottság

társadalmi-gazdasági, mentális területen is megmutatkozik, így a Biztos Kezdet Gyerekházak szakembereinek szerepe felértékelődik. Ez különösen fontos a krízishelyzetben lévő, vagy gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében, akik gyakran kiszolgáltatottabbak és fokozottabb támogatásra szorulnak.

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy nem minden előzetesen megfogalmazott hipotézis igazolható egyértelműen. Ilyen például a program hosszú távú hatásainak vizsgálata, ahol a jelenlegi adatfelvétel keretei nem tették lehetővé annak pontos megállapítását, hogy a gyerekházak milyen mértékben járulnak hozzá a családok élethelyzetének tartós javulásához. Ezek az eredmények rámutatnak arra, hogy a vizsgált jelenségek mélyebb megértéséhez további kutatások szükségesek. Indokolt lehet például olyan vizsgálatok elvégzése, amelyek lehetővé teszik a változások időbeli nyomon követését, valamint nagyobb és változatosabb mintán alapuló adatgyűjtés, amely növeli az eredmények általánosíthatóságát. Mindezek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy pontosabb és átfogóbb képet kapjunk a Biztos Kezdet Gyerekházak szerepéről és hatásairól.

A kutatás adatai megerősítették a dolgozat elején megfogalmazott hipotéziseket, és alátámasztották a Biztos Kezdet Gyerekházak társadalmi jelentőségét. A Hipotézis 1 szerint a program támogatja a gyermekek korai fejlődését és iskolai integrációját. A kérdőíves adatok alapján a szülők 40 fője (51,9%) teljes mértékben egyetértett azzal, hogy a gyerekház nagy segítséget jelent a gyermeknevelésben, míg 30 fő (38,9%) szerint gyermekük mozgása, beszéde és viselkedése jelentősen fejlődött, és jobban boldogul az óvodában vagy iskolában.

A Hipotézis 2, a program fennmaradásának hatása a családok társadalmi integrációjára, szintén igazolódott, ugyanis 45 fő (58,4%) érezte magát és gyermekét biztonságban a gyerekházban, 43 fő (55,8%) számára a program biztosított lehetőséget más szülőkkel és szakemberekkel való probléma megbeszélésre és 38–36 fő (49–46%) szerint a gyerekház segít a szülői kompetenciák fejlesztésében és a gyermekről való gondoskodásban.

A Hipotézis 3, amely az eltérő hozzáférést vizsgálta társadalmi csoportok és települések szerint, szintén megerősítést nyert. Az elszigeteltebb, hátrányos helyzetű településeken a családok nagyobb arányban veszik igénybe a programot, de a bevonás és a fenntartás nehezebb a bizalmatlanság és az infrastrukturális korlátok miatt. Komádi és Biharkeresztes aktív gyerekházainál a részvétel magas, a szülők elégedettek, és a gyermekek motiváltak.

A kutatás azt mutatja, hogy a Biztos Kezdet Gyerekházak kulcsfontosságúak a gyermekek korai fejlődésében, a szülők kompetenciájának erősítésében és a közösségi kapcsolatok

kialakításában. A magas arányú 5–6-os skálán mért válaszok minden állításnál egyértelműen bizonyítják a program jelentőségét, különösen a hátrányos helyzetű családok számára, ahol a program nélkülözhetetlen támogatást nyújt a gyermekek iskolai és társadalmi integrációjához.

4.2. A Biztos Kezdet Gyerekházak társadalmi szerepe

A Biztos Kezdet Gyerekházak társadalmi szerepe abban rejlik, hogy a legkiszolgáltatottabb családok számára nyújtanak komplex támogatást oly módon, hogy a kiszolgáltatottság nem kizárólag anyagi természetű, elősegítve a gyermekek korai fejlődését és a családi kapcsolatok megerősítését. Ezek az intézmények nemcsak nevelési, hanem szociális és mentálhigiénés segítséget is biztosítanak, ezzel hozzájárulva a társadalmi felzárkózáshoz és az esélyegyenlőség megteremtéséhez.

A gyerekházak kiemelt jelentőséggel bírnak azokban a közösségekben, ahol a családok számára kevés alternatív támogatási lehetőség áll rendelkezésre. A személyes kapcsolattartás és az egyéni figyelem, amelyet a szakemberek nyújtanak, erősíti a bizalom és az összetartozás érzését, így a gyerekházak a helyi közösség összetartó erejévé válnak, esélyt kínálva a társadalomba való integrálódásra, reintegrálódásra, felzárkózásra, a hátrányok leküzdésére.

Ezen felül a gyerekházak aktívan támogatják a gyermekek társadalmi integrációját is, és hozzájárulnak ahhoz, hogy a helyi közösség tagjai közös célokat tűzzenek ki maguk elé. A közösségi események, fejlesztő foglalkozások és az intézményekkel való együttműködés révén a gyerekházak katalizátorai lehetnek a társadalmi fejlődésnek és a családok megerősödésének.

4.3. Javaslatok a program jövőjére nézve

A program hatékonyságának növelése érdekében indokolt lenne a gyerekházakban dolgozó szakemberek körének bővítése, különösen pszichológusok, fejlesztőpedagógusok és más koragyermekkorai szakirányú szakemberek bevonásával. Jelenleg a rendelkezésre álló keretek nem teszik lehetővé e szakemberek folyamatos jelenlétét, pedig a hátrányos helyzetű családok és gyermekek komplex igényeinek kielégítése szempontjából kiemelten fontos lenne. A szakmai háttér bővítése lehetővé tenné, hogy a koragyermekkorai fejlesztés közvetlenebbül a családokhoz kerüljön, javítva a személyre szabott fejlesztést, a krízishelyzetek kezelését,

valamint a gyermekek és szülők biztonságérzetét és kompetenciájának erősítését, így hozzájárulva a program hosszú távú sikeréhez és fenntarthatóságához.

Javaslatként megfogalmazható továbbá, hogy a gyerekházak kapcsolata az óvodákkal és bölcsődékkal még szorosabbá váljon, rendszeres visszajelzésekkel és közös szakmai programokkal. Az ilyen együttműködések hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyermekek zökkenőmentesen illeszkedjenek be az intézményi nevelésbe, elősegítve a társadalmi integrációjukat. Kiemelt figyelmet kell fordítani a szülők motiválására és aktív bevonására, hiszen az ő együttműködésük jelentősen megkönnyíti a gyermekek fejlődését és beilleszkedését. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az apáknak is szerepet kell szánni a programban.

A program fenntarthatósága érdekében elengedhetetlen a helyi közösségek bevonása és a szociális háló erősítése. A gyerekházak rendszeresen szervezzenek közösségi eseményeket, családi napokat, ahol a szülők és gyermekek együtt vehetnek részt fejlesztő foglalkozásokon, ismerkedhetnek egymással és a szakemberekkel. Az önkormányzati finanszírozás mellett célszerű civil- és / vagy egyéb szervezeteket, nagyvállalatokat bevonni a támogatásba annak érdekében, hogy a működés folytonossága biztosított legyen.

A Biztos Kezdet Gyerekházaknak országos szinten nagyobb figyelmet kellene kapnia, támogatást és erőforrásokat; anyagi és humán vonatkozásban egyaránt. Fontos lenne a program eredményeinek rendszeres monitorozása, valamint az innovatív, helyi jó gyakorlatok megosztása és terjesztése. Így a tapasztalatok és a fejlődés lehetőségei minden településen elérhetővé válnának, hozzájárulva a gyermeki esélyegyenlőség, a társadalmi felzárkózás és a családok megerősítésének céljához.

Összegzés

A dolgozat a Biztos Kezdet Gyerekházak működésének, társadalmi szerepének és fejlesztési lehetőségeinek átfogó bemutatására vállalkozott. A program jelentősége elsősorban abban ragadható meg, hogy a koragyermekkorai fejlődést támogató, befogadó környezetet biztosít a hátrányos helyzetű családok számára, ezáltal elősegítve a gyermekek társadalmi integrációját és az oktatási rendszerbe való zökkenőmentes belépését. A szakdolgozat részletesen elemzi a családokkal való együttműködés fontosságát, igyekezett kiemelni a szakemberek folyamatos szakmai fejlődésének szükségességét, valamint hangsúlyozni a helyi közösségek bevonásának és a szociális háló megerősítésének kulcsszerepét. Megállapítható, hogy a gyerekházak munkája nélkülözhetetlen azokban a térségekben, ahol a társadalmi felzárkózás, az esélyegyenlőség és a gyermekek védelme kiemelt jelentőséggel bír.

A kutatás rámutatott arra is, hogy az intézmények közötti együttműködés, különösen az óvodákkal, bölcsődékkal és más helyi szervezetekkel, elengedhetetlen a gyermekek fejlődésének szempontjából. A szülők aktív bevonása, a családok motiválása, valamint a rendszeres közösségi események szervezése mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyerekházak ne csupán szolgáltató intézmények, hanem valódi közösségi bázisok legyenek. A közös munka, a szolidaritás és a helyi összefogás jelentősen erősítheti a program eredményességét, fenntarthatóságát, és hozzájárulhat a társadalmi kohézió növeléséhez.

A szakdolgozat felhívta a figyelmet a kutatás korlátaira is, a mintavétel földrajzi és intézményi szűkössege, valamint a résztvevők szubjektív tényezői befolyásolhatták az eredmények általánosíthatóságát. A jövőbeni vizsgálatok számára fontos iránynak tekinthető a szélesebb mintavétel, valamint az innovatív adatgyűjtési módszerek – például digitális eszközök és online platformok – bevonása.

Összegzésként megállapítható, hogy a Biztos Kezdet Gyerekházak programja jelentős előrelépést képvisel a koragyermekkorai intervenció és a társadalmi esélyteremtés területén. A program jövőjét a folyamatos szakmai megújulás, a helyi közösségek és intézmények erős együttműködése, valamint az országos szintű támogatás biztosíthatja. A gyermekek és családok számára nyújtott komplex támogatás, a befogadó közeg és a közösségi élmények révén a Biztos Kezdet Gyerekházak továbbra is kulcsszerepet töltenek be a társadalmi felzárkózásban és az

esélyegyenlőség megvalósításában Magyarországon. Ez azonban kizárólag megfelelő finanszírozás, fenntartható működési keretek és közösségi elfogadottság mellett működőképes.

Irodalomjegyzék

1. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról. (1997).
Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv>
2. A Biztos Kezdet Gyerekházak működésének tapasztalatai. (2017).
3. Adamovits , J., Dancsosiné, A. V., Labáth , F., Lakatosné, N. C., Mayer, J., Nagy, Á., . . . Váradi, Z. (2018). *KALAUZ a Biztos Kezdet Gyerekházak működtetéséhez*. Letöltés dátuma: 2026. február 10., forrás: http://efop141.tef.gov.hu/wp-content/uploads/2018/02/Kalauz_a-BK_Gyerekhazak_mukodtetesehez.pdf
4. Balás , G., Baranyai , Z., Herczeg , B., & Jakab, G. (2016). *Biztos Kezdet program hatásvizsgálata*. Budapest: HÉTFA Kutatóintézet.
5. Balázs , I. (2010). *A koragyermekkori fejlődés megalapozása*. Budapest: Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.
6. Bass, L., Darvas, Á., Ferge, S., Ferge, Z., Hadházy , Á., Kecskés, É., . . . Szomor , É. (2012). *Az ötödik év után Egy félbeszakadt akciókutatás története 2006-2011*. Budapest: Gyerekesély Közhasznú Egyesület.
7. Belügyminisztérium. (2020). A Biztos Kezdet Gyerekház működésének módszertani ismérvei. Budapest. Letöltés dátuma: 2026.. március 7., forrás: <https://kormany.hu/application/documents/28f67d06-0751-4ece-a241-d3c4685c8773/download>
8. Belügyminisztérium. (2023). A Biztos Kezdet Gyerekház szolgáltatás működtetésére. Budapest. Letöltés dátuma: 2026. . március 7., forrás: <https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2025/01/Biztos-Kezdet-Gyerekhaz-Szakmai-ajanlas-2021.pdf>
9. Biztos Kezdet Gyerekház. (2025. május 19.). Letöltés dátuma: 2025.. november 19., forrás: <https://tamogatoweb.hu/biztos-kezdet-gyerekhaz/>

10. Bodnárné, A. N. (2021). Kezdjük korán! A korai fejlesztés lehetőségei és szerepe a pedagógiai szakszolgálatokban. In *Sárospataki Pedagógiai Füzetek* 28. (old.: 87-96). Eger: Líceum Kiadó.
11. Bösenbacher, T., & Szőke, M. (2019). ISMERJ FEL! A korai felismerés és fejlesztés lehetőségei I. Budapest: ÉpKézláb Alapítvány.
12. Frances, C. A., Elizabeth, P. P., Kirsten, K., Margaret, B., Yi, P., Barbara, W. H., . . . Craig, R. T. (2012). *Adult outcomes as a function of an early childhood educational program: An abecedarian projekt follow-up*. American Psychological Association. Letöltés dátuma: 2026.. március 7., forrás: https://www.researchgate.net/publication/221753034_Adult_Outcomes_as_a_Function_of_an_Early_Childhood_Educational_Program_An_Abecedarian_Projekt_Follow-Up
13. Gyírkis, Á., Kereki, J., Komlósi, V., & Rózsáné, E. C. (2019). *Felismerés és támogatás - A kora gyermekkori intervencióról*. Budapest: Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.
14. Hajdu, H. (2022). *Hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek helyzete az „atipikus” fejlődés szempontjából*. Pécs: Pécsi Pedagógiai Oktatási Központ.
15. Judit, K. (2020). A kora gyermekkori intervenció és fejlesztési lépései. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 26-38.
16. Judit, K. K. (2015). Biztos Kezdet Gyerekház program. *Gyermeknevelés. Gyermeknevelés*, 161-175. Letöltés dátuma: 2026. március 11., forrás: https://epa.oszk.hu/02400/02411/00006/pdf/EPA02411_gyermekneveles_2015_2_161-175.pdf
17. Kereki, J. (2022). A kora gyermekkori intervenció elmélete és gyakorlata I. - Néhány elméleti és módszertani összefüggés. *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*. Letöltés dátuma: 2026.. március 10., forrás: <https://doi.org/10.29376/parbeszed.2022.9/2/3>

18. Lannert, J., & Gyenge, Z. (2017). Biztos Kezdet Gyerekházak értékelése 2015. *Pedagógiai Értékelési Konferencia*, (old.: 38). Szeged. Forrás: https://acta.bibl.u-szeged.hu/61446/1/pek_2017_038.pdf
19. Lawrence J. Schweinhart, P. (2005). *The High/Scope Perry Preschool Study Through Age 40*. HighScope Press.
20. Love, J. M.-G.-C.-S. (2005). *The Effectiveness of Early Head Start for 3-Year-Old Children and Their Parents: Lessons for Policy and Programs*. Developmental Psychology.

Mellékletek

1. számú melléklet: A gyerekház alapszolgáltatásai
2. számú melléklet: Interjúkérdések
3. számú melléklet: Kérdőív

A gyermekek fejlődését közvetlenül támogató szolgáltatások	A szülők támogatására irányuló szolgáltatások
- rendszeres foglalkozások (szülők bevonásával) - a gyermek fejlettségi szintjének felmérése, a fejlődés nyomon követése, - korosztálynak és fejlettségi szintnek megfelelő játékok, foglalkozások biztosítása, - közös étkezések - a fejlődési elmaradások, zavarok szűrése, - az azonosított fejlődési zavarok, elmaradások esetén fejlesztő szakemberekkel való összekapcsolás, szakemberek helyi biztosítása, a kezelések hatékonyságának folyamatos figyelemmel kísérése, - rendszeres megbeszélések a helyi szakemberek között	- a korszerű gyermeknevelési alapelvek közvetítése, - ismeretterjesztő anyagok készítése, terjesztése, - szülésre, gyermek fogadására való felkészülés, családtervezéssel kapcsolatos információk közvetítése, - gyermekneveléssel kapcsolatos kérdések – egyéni- és csoportos beszélgetések, - egyéni konzultáció a szülőkkel, - családlátogatások, - a hátrányos helyzetű családok folyamatos, fokozott bevonása, - a szülői szerepek megerősítése (általános állampolgári-, munkavállalói)
A helyi közösségekre irányuló szolgáltatások	A társszakmák közötti együttműködést segítő szolgáltatások
- beszámoló a Gyerekház működéséről a helyi döntéshozók és a fenntartó számára, - aktív közösségi részvétel, közösségi rendezvények szervezése, - a fejlesztési forrásokhoz való kapcsolódás	- a szakmai kapcsolattartás lehetőségének biztosítása, - a folyamatos együttműködés lehetőségének biztosítása, - esetmegbeszélések

1. melléklet: A gyerekház alapszolgáltatásai

(Forrás: saját szerkesztés (Adamovits , és mtsai., 2018) alapján)

1. Kérem, röviden mutakozzon be!
2. Mutassa be az intézményt! Milyen tevékenységeket végeznek? Miben segítenek a családoknak? Hányan látogatják az intézményt rendszeresen? Mit jelent ez a rendszeresség? Hány gyermeket vonnak be a programba? Mit lehet tudni ezekről a gyerekekről? Milyen korcsoportba tartoznak a gyerekek? Milyen foglalkozásokat tartanak? Hányan dolgoznak az intézményben? Milyen fejlesztéseket végeznek? Miben segítenek a szülőknek, családoknak?
3. Milyen beosztásban dolgozik?
4. Ön szerint mennyire tudják elérni a rászoruló családokat? Mindenkit el tudnak érni?
5. Ha egy rászoruló család nem jut el a gyerekházig, vagy nem élnek a lehetőséggel, Ön szerint mi ennek az oka? Miért nem sikerül jobban bevonni ezeket a családokat a programokba? Ön szerint teljesen felkészültek arra, hogy a sok szempontból rászoruló családot is be tudjanak vonni?
6. Milyen hatása van a gyerekháznak a gyerekekre és a szülőkre a részvétel időszakában és a gyerekházak milyen hatásait szakszolgálatok/gyermekjóléti szolgálat?
7. Mi történik, ha a család kikerül a programból? Mekkora a jelentősége annak, hogy mennyi időt tölt a család a programban?
8. Ön szerint milyen mértékben tud a gyerekház beépülni a közösségbe? Hogyan hat ez a közösségre? Milyen a gyerekház támogatottsága közösségi, önkormányzati, szociális stb. szinten?
9. Ön szerint a családok mennyire tartják hasznosnak a gyerekház működését, az ott kapott segítségeket?
10. Ön szerint miért sikeres a gyerekház? Mitől lehetne még sikeresebb? Mi az, amit Ön szerint javítani kellene a gyerekházak működtetésében, működésében?
11. Milyen az együttműködés a védőnővel, gyerekorvossal, a szociális ellátórendszerrel, a bölcsődével, óvodával, iskolával, helyi szervezetekkel? Kik segítik az Önök munkáját az intézményen kívül?

2. melléklet: Interjúkérdések

(Forrás: Google Űrlap)

Kedves Kitöltő!

Készülő szakdolgozatomhoz kérem a segítségét. Témám a Biztos Kezdet Gyerekházak működése és az, hogy e működésnek van-e létjogosultsága. Kérem, hogy legjobb tudása szerint töltsse ki a kérdőívet, segítse munkámat válaszaival. Nincs rossz válasz. A kitöltés anonim és önkéntes. Az Ön által megadott adatokat kizárólag a dolgozatomhoz használom fel, harmadik fél számára ki nem adom.

1. **Az Ön neve:** _____

2. **Az Ön életkora:** _____

3. **Az Ön családi állapota:**

- ☐ házas
- ☐ hajadon/nőtlen
- ☐ elvált
- ☐ özvegy
- ☐ élettársi kapcsolatban

4. **Mennyi a családban az egy főre jutó jövedelem?**

- ☐ 0-10 ezer Ft
- ☐ 10.001 Ft-25 ezer Ft
- ☐ 25.001 Ft-50 ezer Ft
- ☐ 50.001 Ft-100 ezer Ft
- ☐ 100.001 Ft-150 ezer Ft
- ☐ 150.001 Ft-200 ezer Ft
- ☐ 200 ezer Ft felett

5. **Az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?**

- ☐ általános iskola
- ☐ szakmunkásképző
- ☐ szakközépiskola
- ☐ érettségi
- ☐ felsőfokú szakképzés
- ☐ főiskola/egyetem
- ☐ egyéb

6. **Hány kiskorú gyermeket nevelnek a családjában?**

7. Egytől hatig terjedő skálán értékelje, mennyire ért egyet az alábbi állításokkal, mennyire tartja önmagára nézve igaznak, mennyire jellemző Önre! Az egyes azt jelenti, hogy nem ért vele egyet, Ön szerint nem igaz az állítás vagy egyáltalán nem jellemző Önre, a hatos pedig azt, hogy teljes mértékben egyetért vele, igaznak tartja, teljes mértékben jellemző Önre.

1 2 3 4 5 6

A gyerekház nagy segítséget jelent a gyereknevelésben.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

A gyerekháznak köszönhetően sokat fejlődött a gyermekem mozgása, beszéde, viselkedése, jobban boldogul az óvodában, iskolában.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

A gyerekház nekem is segít, hogy jobban boldoguljak az életbe.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

A gyerekház segít nekem jobban gondoskodni a gyermeke(i)mről.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Amikor ott vagyok, úgy érzem, én is, és a gyermeke(i)m is biztonságban vagyunk.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Itt olyan dolgokat tanulok, amik segítenek a mindennapokban.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Itt tudok beszélgetni más szülőkkal és olyanokkal, akik tudnak segíteni.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
☐ ☐ ☐

Itt megértik a problémáimat.

☐ ☐ ☐

Itt nem néznek le. Nem érzem magam annyira butának/szegénynek.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
☐ ☐ ☐

A gyermeke(i)m itt jól érzi(k) magát.

☐ ☐ ☐

A gyerekház segít abban, hogy ne legyek egyedül a gondjaimmal.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

A gyerekház működése fontos nekem és a családomnak.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
☐ ☐ ☐

Szeretném, ha a gyerekház továbbra is működne.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
☐ ☐ ☐

Nincs szükségem a gyerekházra.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
☐ ☐ ☐

[illegible]

9. **Mi az, ami a legjobban tetszik a gyerekházban?**

10. **Miben tudna még jobban segíteni a gyerekház?**

11. **Van-e olyan, amit hiányol a gyerekházból?**

*3. melléklet: Kérdőív
(Forrás: Google Űrlap)*